Масса а мехкашкара пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически партен Нохч-ГІалгІай областнойн Грозненски городскойн комитетий а Нохч-ГІалгІай АССР-а Лакхехьарча Совета а орган

Шинар 5 МАЙ № 36 (2248) 1959 шу

Мах 20 кеп.

Коммунизм хьалъеш доалла советски халкъ Коммунистически партенеи цун ленински Центральни Комитетаи гонахьа кхы а чІоагІагІа кхотаденна, адамий дегаш гІоздаьнна чанкдаьлар дерригача дунен тІарча къахьегамхой барт-цхьоагІон ди—ЦхьоалагІа май.

Советски кепа йоазон Ди

Шовзткъе ворхІ шу хьалха, 1912 шера 5 мае араяьннай «Правда» яхача газета эггара хьалхара номер. Газет арадаьнна ши шу доалаш, 1914 шера эггара хьалха дездаьд из ди. Цу хана денз кепа йоазон болхлошеи болхлойи юртарчеи корреспонденташеи меттала берригача газеташи журналаши дешача наха а тІехьа шера-шера дезду кепа йоазон Ди.

Коммунистически партеи цун баьччо В. И. Ленинеи хьакхелла а кхедаь а долча вай кепа йоазоно марксизм-ленинизма идеяш хадданза нахага дІакхейкаю, хІаьта Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революценна кийчо еш а, из чакхйоаккхаш а, дунен тІа эггара хьалхара къахьегамхой паччахьалкхе хьалъеш а парте тешаме гІонча а хиннад из. ХІанз хадданза новкъостал ду кепа йоазоно советски наха вай мехка коммунистически общество хьалъеча а дерригача дунен тІа машар чІоагІъбеча а.

Советски кепа йоазув Іалаьмате чІоагІа дегІаденад революци хинначул тІехьагІа. Нагахьа санна советски Іаьдал отталехьа хІара 100 сага газета ши экземпляр кхоачашхиннаяле, хІанз 29 кхоач. Дуккха а дукхагІа дувл, ара журналаш, книжкаш, кхыйола изданеш.

Революци хилалехьа Россе арадувлаш хинна газеташ дуккха а дукхагІа дараш эрсий меттала хиннад, хІаьта хІанз вай мехка 60 меттала арадувл газеташ. Советски Союзе дахача къамий кепа йоазув мишта дегІаденад къаьгга хьахьокх Нохч-ГІалгІай АССР-е латтача гІулакхаша. Вай республикан столице—Грозне эрсийи, нохчийи, гІалгІайи меттала диъ республикански газети, цхьа «Агитатора блокноти», дуккха а книжкаши, цхьа эзар гаргга пенгазети арадувл. Царел совгІа 18 районни газет а да республике арадувлаш. ДукхагІа хиннаб хІанз газеташи журналаши дешаш бола нах. Алхха цхьан 1959 шера дІадахача шерачул 41 эзар экземпляр дукхагІа яздаьд наха вай республике газеташи журналаши.

Ше хьахиннача укх 47 шера Коммунистически парте тешаме гІонча долаш хьадоагІа советски кепа йоазув. Паччахьа Іаьдала, капиталисташта, помещикашта духьал къовсам лоаттабеш, социалистически паччахьакхе хьакхоллаш, вай мехка индустриализации коллективизации чакхйоаккхаш — ше хьабенача наькъа ерригача этапашка шерра пайда ийбаьб парте ший ирача герзах—кепа йоазонах. Иштта парте гІонча долаш хьадоагІа из хІанз а.

Цакха ца хиннача тайпара политически а къахьегама а хьинар айденнача хана дезду советски халкъо укх шера кепа йоазон Ди. Ше дегІабара кердача хана чу — шерра йоаржаяь коммунистически общество хьалъяра хана чу баьннаб советски мохк. Берига ший низ тІа а бахийта, ССКП XXI съездо хьалхашка оттадаь патриотически декхараш кхоачашдеш доал Советски халкъ.

Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхой а боахк семилеткан хьалхарча шера план кхоачашъеш. Заводий, фабрикай, мехкдаьттан промыслай коллективаша ханал хьалха кхоачашъяьй 1959 шера хьалхарча биъ бетта план. Хьайбай продукташ мамогга дукхагІа яха, ялат хьувкъаде, доахан, жа, коа тІара өалхазараш дебаде гІерташ боахк юртбоахама къахьегамхой.

ССКП XXI съездо вай мехкарча къахьегамхошта хьалхашка оттадаь исторически декхараш кхоачашдара болхлой, колхозникаш, юртбоахама специалисташ оарцагІа бахара боккха лоархІам болаш да вай кепа йоазув. XXI съезд хинначул тІехьагІа республикански а районни а газеташа дикка тоабаьб шоай болх, дукхагІа а дикагІа а язду цар хІанз республикан вахарах, производствон новаторий опытах лаьца. Шерра дІайовзийт цу газеташа XXI съезда исторически решенеш, колхозий, совхозий, предприятей ворхІ шера планаш. ДукхагІа арадувл хІанз газеташ тІа болхлойи юртарчеи корреспонденташа язду каьхаташ. Цудухьа газеташ сакъердамегІа да хІанз, наха дикагІа деш, хІаьта цар лоархІам лакх а беннаб.

Кепа йоазон керттерча декхарех цаІ да къахьегамхой коммунистически уйланца кхетабар. ХІара советски саг цхьанна а хІаманца коммунизм хувцаргйоацаши, цун моастагІашца цІаккха а машар бергбоацаши хила веза. Из хила веза шийна хьалхашка латта общественни декхар бокъонца чакдоаккхаши общественни рузкъа совдаккха Іейшша къахьегаши. Кепа йоазон керттера декхар советски къахьегамхой цу уйланца кхетабар да.

Газеташ тІа араяха еза пропагандистски статьяш, производствон новаторех, заводийи, фабрикайи, промыслайи дикагІа болча болхлоех, колхозникех, юртбоахама специалистех лаьца йола очеркаш, зарисовкаш. Газет декхарийла да къамий доттагІленах, пролетарски интернационализмах лаьца язде. Цо нахага дІадовзийта деза дІаяхача къаьнача замах юхедисача воча гІулакхех доахка зуламаш.

Советски кепа йоазув дуккха нах юкъе боагІаш да. ХІара газета тІа яздеш итташ, бІаьш болхлойи юртареи корреспонденташ ба. Вай республикан газеташ тІа тІеххьарча хана дукхагІа хул болхлойи колхозникийи письмош. Цхьабакъда болхлойи юртарчеи корреспонденташцара болх кхы а дикагІа тоабе безаш ба. Каст-каста рейдаш е еза, предприятешка, колхозашка, совхозашка рабселькорий посташ яхка еза, иштта кхыдола балхаш а де деза.

Тахан кепа йоазон Ди дездеш газетийи журналийи болхлоша, болхлойи юртарчеи корреспонденташа шоай балхага хьажа а хьежа, цунах доахка кхоачамбоацараш гуча а даьха, дІахо йодача хана шоай болх дІабахьа беза никъ белгабоаккхаргба. Советски кепа йоазон керттера декхар ССКП XXI съезда решенеш, ворхІ шера плана экономическии культурнии заданеш нахага дІайовзийтилгеи уж кхоачашъяра нах оарцагІа боахилгеи да. Шеко яц Коммунистически парте шийна хьалхашка оттадаь из сийлен декхар вай кепа йоазоно дизза кхоачашдергхиларах.

Парте хьалхленца—коммунизм котъяккхарга!

ЦІЕЧА МАЙДАНЕ ХИННА ПЕРВОМАЙСКИ ПАРАДИ КЪАХЬЕГАМХОЙ ДЕМОНСТРАЦИИ

МОСКВА. ЦІе майдане... Сийрдача маьлха зІанаращца Кремла тІа эгаш ягІа Советски Социалистически Республикай Союза Паччахьалкхен байракх. Дерригача Кремлевски пенаш тІа гІолла доккхийча кІувсаш тІа хьалтеха йоахк пхийтте а союзни республикай гербаш — дохаргдоацча доттагІлен а вай мехкарча къамий цхьоагІон а символ. Юккъе СССР-а герб йоал.

Гобаьккха, дІамел хьежача—цІе беса я. ГУМ-а центральни даькъе йоккха цІе панно йоал. Цу тІа яздаь да дешаш: «Марксизма-ленинизма байракхаца Коммунистически партен хьалхленца — коммунизма коталонга гІо!»

ВІаший юххе гуш да К. Марксеи В. И. Ленинеи портреташ. 1 Мая цІей — дерригача дунен тІарча къахьегамхой барт-цхьоагІон дийнахьа — миллионаш болча дунен тІарча наха къаьстта безам тІабахарца йоах уж боарам боацаш дукха езаш йола цІераш.

Массехк минут мара йисаяц первомайски парад йолаяла. Нийсача мугІарех латт майдане эскар. Кремлевски пенашта юххе гІолла трибунаш тІеи ГУМ-а юхеи эзараш нах гулбеннаб. Царца ба СССР Лакхехьарча Советеи союзни республикай Лакхехьарча Советийи депуташ, Советски Союза Турпалхой, Социалистически Къахьегама Турпалхой, партийнии, паччахьалкхени, общественнии деятелаш, революцен ветеранаш, юххьанцарча коммунистически субботникашка дакъа лоацаш хиннараш, производстве хьалха латтараш, Іилмани, литературани, искусствони деятелаш.

Дунен тІарча дуккхача паччахьалкхенашкара вай халкъаца цхьан 1 Май дезде итташ делегацеш яьхкай Советски столице. ЛадувгІал ЦІеча майдане гулбеннача наха тайп-тайпарча меттала деча къамаьлашка! Дерига дуне цига гулделча санна хеталу.

Трибунаш тІа хьаьшашца ба индийски Джаммуи Кашмири яхача штата керте латта Юварадж Каран Сингх ший сесагаца, Афганистана торговлен Министр Гулям Мухаммед Ширзад, Финлянден наькъийи общественни балхийи министр А. Корсимо, Ираке цІи хезза вола Ирака национально-демократически партен лидер К. Чадарчи. Дипломатически корпуса членаш, кхыча мехкашкара тІемеи, фецарча тІемеи, фордацарча тІемеи атташеш ба.

ЧІоагІа тІоараш тох майдане. Мавзолея центральни трибуна тІа боал новкъостий А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, К. Е. Ворошилов, Н. Г. Игнатов, А. И. Кириченко, Ф. Р. Козлов, О. В. Куусинен, А. И. Микоян, Н. А. Мухитдинов, М. А. Суслов, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, А. Н. Косыгин, Д. С. Полянский. Трибуна тІа латтарашка моаршал тІехь кулгаш лестаду цар.

10 сахьат доал. Спасски коа наІарех автомашина тІа вагІаш аравоал СССР оборонан Министр, Советски Союза Маршал Р. Я. Малиновский. Майдана центре цунна духьал воагІа парада командовать деш вола Советски Союза Маршал К. С. Москаленко. Цхьана чакхбоал уж эскарга хьожаш. Оборонан Министра цхьалагІча мая цІейца моаршал лу тІемахошка.

Эскарга хьаже боал. Советски Союза Маршала Р. Я. Малиновске Мавзолея трибуна тІа а ваьле къамаьл ду.

Нов. Р. Я. Малиновский къамаьл даь ваьлча еррига майдане кхайкаеш «ура» яхаш цІогІарч хьекх. Советски Союза паччахьалкхен Гимн локх, залпах йоккхий топаш йоал. ХІанз хьахоз телаш йолча командай дешаш — долалу эскар.

Майдане гІолла нийса, кадай гІа а лувзаш Мавзолейна гарга гІерт хьалха йоагІа парада колонна. Уж ба вай ТІема низий къаьнагІа йолча тІема-дешара лакхерча заведене — М. В. Фрунзе цІерахча тІема академе деша багІараш.

Фрунзевцашта тІехьа йоагІа В. И. Ленина цІерахча тІема-политически академен — Советски Армени тІема-форда флотеи политболхлой кадрай кузница колонна, тІехбовл Ф. Э. Дзержинске цІерахча Артиллерийски инженерни академе деша багІараш, И. В. Сталина цІерагІа бронетанкови эскарий Академи, В. В. Куйбышева цІерагІа ТІема-инженерий академи, Фецарча-тІема академи, Н. Е. Жуковске цІерагІа фецарча тІема инженерий академи..

Сийна формаш, лабингаш йоаца кІай фуражкаш, михо эгаю вай Даьхен Форда-тІема байракх... ЙоагІа столице ена С. М. Кирова цІерагІа Каспийски форда-тІема лакхера училищен подразделени. Нийса а цхьоагІа а лувз хургболча флота офицераша гІа. Царна тІехьа боагІа РСФСР Лакхехьарча Совета цІерахча Лакхерча дерригэскара командни училище курсанташ.

Мавзолейна юхе гІолла тІехйоал Ф. Э. Дзержинске цІерахча дивизени Московски пограничні тІема училищени батальонаш. Московски Суворовски училище деша багІараштa тІехьа боагІа Тулера суворовцаш а.

ТІема академейи училищайи колонна дІакъовлаш боагІа нахимовцаш.

Йиъ-йиъ мугІарах а йолаш йоагІа бронемашинаши бронетранспортераши. Машинаш тІа каскаш а тохкаш, герз бе а доаллаш салтий багІа. Царна хьалха М. И. Калинина цІерахча Тамански мотострелкови гвардейски дивизен байракхаш я.

Столицерча къахьегамхоехи цига гулбеннача хьаьшехи йиза йолча трибунашта юхе гІолла дІахо а тІехдувл эскар. Сихха дІатІех лийлхача автомашинаштеи фецарча-десантий эскара подразделеней ше-шегІа лелача артиллерийски установкаштеи тІехьа майдан тІа йовл шишша оруди йола ше-шегІа лела зенитни установкаш. Цу подразделенен дукхагІа бола тІемахой арме бахалехьа трактористаши комбайнераши хинна ба.

Артиллери йоагІа. Реактивни установкаш, минометаш тайп-тайпара калибраш йола йоккхий топаш...

Парад йистейоаллаш майдане гІолла тІехъяьлар Советски Армен керттерча дирежера полковника Н. Назаровс хьалхле лелаю эзар тІема музыкант юкъе вола сводни духовой оркестр.

* * *

Цаьхха а хьалъюз еррига майдане дог гІоздоаккхача музыка. Столицерча къахьегамхой демонстраци йолалу.

Хадданза хьалхашкахьа, коммунизмага кхача гІертарца накъа денад вай турпала халкъ укх шерарча бІаьстана — семилеткан хьалхарча бІаьстана. Из дика холуш дар ЦІеча майдане ЦІей дездеш хиннача наха бІарахьежача.

Хоза йолаелар демонстраци. Из хьайийлар зизашца хозъяьча автомашиний колонно. Хьалха йоагІача шинне тІа — сийлахь-боккхача къахьегамхой баьччай Карла Марксеи Владимир Ильич Ленинеи доккха портреташ да. Майдане лакха айяь я, миллионаш болча советски наха цу гІозача, маьлхах дизза долча дийнахьа хилча бакъахьа хета: «Сийле хийла вай партена!» яха дешаш тІаяздаь байракх.

«Коммунизм хьалъергья» яха дешаш гучадоал хозача майдане. Городашкарчеи юрташкарчеи миллионаш болча къахьегамхой девиз йола уж дешаш вІашагІдохкаш дола алапаш тІалатта автомашинаш йоагІа еррига майдане дІалаьца.

Советски Союз — дуккхача къамий социалистически паччахьалкхе я. Цхьатарра бокъо йолча, цхьа уйла йолаш коммунизм хьалъяра тІакхувш долча халкъий доттагІлен ларда тІа вІашагІъелла я из. СССР байракха тІехьа вежарий Союзни пхийтта республикан паччахьалкхен байракхаш йоагІа.

Майдане гучайоал Іалаьмате йоккха цифра «7» Семилетка! Цхьан йистера шоллагІча йисте кхоачаш майда хьалъюз автомашинаша. Цар тІа латт дерригача дунен тІа низболашагІа йола турбинаш, Советски Лаьттан спутникий макеташ, кердагІа йола станокаш, Іалаьмате йоккха домнаш, синтетически материалий изделеш, ялатий аренаш, хозача цІеной кварталаш тІаязъяь йола панноош.

Кагирхой тІабоал ЦІеча майдан тІа. Тайжа доагІа хий санна йоагІа физкультурникий колоннаш. «Динамо» спортсменаша лакха ай а даь дахь Ленина портрет. Зизашца хоз а даь дахь цар партен ЦК Президиума члений портреташ.

БІаьстан сиглен бос бола костюмаш тІа а ювхаш тІехбовл физически культуран Института студенташ. Шоаш болхаше а гимнастически упражненеш еш, моттигаш дІаюха хувцаш, шоай лакха спортивни говзал хьахьокхаш болх уж.

Арменеи, авиаценеи, флотаи новкъостал деча Добровольни общественон колонне спортсменаш — летчикаш, парашютисташ, радисташ, авиамоделисташ, стрелокаш, планеристаш ба.

«Труд» яхача обществон виъ эзар физкультурник вола отряд йоал майдан тІа. Гимнастически упражненеш е кагий нахи мехкарийи болабелча дуккха байракхилгаш урагІа йохийт.

...ГУМ-а юххе тучайоал московски школьникий группа. Физкультурникий мугІараш дІа-юха дарж, школьникашта никъ мукъа боахк цар. Мавзоленгахьа болалу кагий моквичаш, цун трибуна тІа а байле майдане мел бараша тІоараш а тохаш бІастан зизай букеташ лу цар Коммунистически партени Советски правительствони кулгалхошта.

Физкультурникий мугІарашкахьара хоз моаршала цІогІарч: «Халкъа — сийле!», «Даьхенна — сийле!» «Партена—сийле!», «Сийле!.. Сийле!..».

Итт колоннах знаменосцаш хьалха а болаш майдан тІа бовл столицан къахьегамхой. Лакха айдаь дахь цар К. Марксеи, В. И. Ленинеи, Коммунистически партени Советски Правительствони хьалхлелаерий портреташ.

— Советски Союза къахьегамхой! Кхоачаш а тІехкхоачаш а ергья ворхІ шерара план, вай мехка экономикеи культуреи кердача наькъаца лакхъелга, Социалистически паччахьалкхен низ дІахо лакхбелга вІаштІехьа а доаккхаргда вай! Коммунизм хьалъяра кердача коталонашкахьа гІо! — из партен тІахьехам язбаь ба цІеча транспаранташ тІа.

«Коммунистически хьисапе болх бе а даха а!» — уж дІайха дешаш бІаргаго йиш яр демонстрантий хІара колонне. Коммунистически къахьегама коллектива сийлен цІи якхар духьа яхь яьржа цхьа шу а даьннадац, бакъда, эзараш бригадаш, цехаш, участкаш, миллионаш советски къахьегамхой ба цу боламе дакъа лоацаш.

Майдан тІа йоал Тимирязева цІерахча Юртбоахама академен — вай социалистически юртбоахама агротехническии зоотехническии кадрай школан колонна. Зизашца хозъяь, ССКП XXI съездо юртарча къахьегамхошта хьалхашка оттадаь доккхий декхараш дувцаш дола лозунгаши транспаранташи да демонстранташка. «10—11 миллиард пунт ялат даккхара тІехьа!» «76—84 миллион тонн шекара свеклаш яхара тІехьа!» «16 миллион тонн дулх даккхара тІехьа!» «100—105 миллион тонн шура яккхара тІехьа!» Цу цифраша хьагойт, ворхІ шера чухь ше дегІабара, мел боккха гІа боаккхаргба вай юрта боахамо.

Московски строителий колонне къаьгга гуш я цифра «19.300.000» Иззал дукха квадратни метраш нах чубаха цІенош кхоачаргда москвичашка семилетках. Уж я ворхІ эзар гаргга квартираш.

Вай Іилман Іалаьмате доккхийча толамех доккхал деш да советски халкъ. Дунен тІа эггара хьалха говзалца хьаяь Лаьттан спутник урагІъяхийтача маьлха системе лела искусственни планета хьаяьча советски Іилмахой, инженерий, болхлой, сийлен толамашта хетаяь дукха макеташ я демонстрантий колоннаца.

Еррига майдане гІадъяха я, беррига нах белаш ба. ТІехйоал Ломоносова цІерахча Московски паччахьалкхен университета студентий колонна. 21 эзарнел совгІа кагий нахи мехкарийи багІа цу университете хІанз дешаш.

Хьалкхувш йоагІа тІехье къахьегам безаргболаш, Советски Даьхенна, коммунизма гІулакха мутІахьа хургйолаш Іомаелга шоай декхар лоархІаш болча халкъа просвещенен болхлой бовл Кремлевски пенашта юхерча трибунашта юххе гІолла тІех. Демонстрантий мугІаращца — театрий творчески коллективаш, литератораш, художникаш, советски кинон болхлой ба.

Берригача советски наха санна Москверча къахьегамхоша Хьалхарча маях шой вежарий моаршал доькийт машара тІехьа, демократена тІехьа, социализмана тІехьа къовсам лелабеча дерригача халкъашка.

Москвичаша, Хьалхара май долча дийнахьа, вай Даьхен берригача къахьегамхоша санна, хьахьекхар дерригача дунен тІа машар чІоагІбара тІехьа дІахо а къовсам лелабе шоаш кийча хилар.

Грозный, Революцен проспект. Сурта тІа: демонстрацера города байракхаш лелаераш.

Н. Плиева сурт.

„Халкъашта юкъера машар чІоагІбарах" йолча

Дунен халкъашта юкъерча Ленински премей Комитете

1959 шера 25-чеи 27-чеи апреле академика Д. В. Скобельцына председателал а деш, «Халкъашта юкъера машар чІоагІбарах» йолча дунен халкъашта юкъерча Ленински премей Комитете заседанеш хилар.

Комитет хьежар дунен халкъашта юкъера Ленински премеш хьожае аьнна хьачутийннача предложенешка, цу дешах йоагІаш йола решени а йир.

Лохехьа кепа теха арабоаккх дунен халкъашта юкъера Ленински премеш хьожаярах Комитето баь соцам.

1958 шера „Халкъашта юкъера машар чІоагІбарах"

Дунен халкъашта юкъера Ленински премеш яларах

1959 шера 27 апреле «Халкъашта юкъера машар чІоагІбарах» йолча дунен халкъашта юкъерча Ленински премей Комитето баь соцам.

Машар лорабеши чІоагІбеши лоаттабеча къовсаме доккхий гІулакхаш дарах «Халкъашта юкъера машар чІоагІбарах» йола дунен халкъашта юкъера Ленински премеш лойла:

ХРУЩЕВ Никита Сергеевича — СССР-а общественнии паччахьалкхени деятела.

ДЮБУА Уильям Эдуард Бургарта — Іилмахочоа, писатела, общественни деятела (США).

БУХВИЦ Оттона — немций болхлой болама деятела (ГДР).

ВАРНАЛИС Костаса — писатела (Греци).

МОНТЕГЮ Айвора — публициста, Машара Дерригдунен Совета Бюрон члена (Англи).

Комитета председатель—Дмитрий **СКОБЕЛЬЦЫН.**

Комитета председатела заместителаш — **ГО Мо-жо, ЛУИ АРАГОН.**

Комитета членаш: **Григорий Александров, Джон Бернал, Ян Дембовский, Анна Зегерс, Пабло Неруда, Михаил Садовяну, Сахиб Синг Сокхей, Илья Эренбург.**

5 МАЙ—СОВЕТСКИ КЕПА ЙОАЗОН ДИ ДА

„Газет—коллективни пропагандисти коллективни агитатори хинна ца Іеш, иштта коллективни организатор а да“

(В. И. ЛЕНИН).

ДукхагІа литература арахецара

5-ча мая шоай балха итогаш вІашкатох советски печата болхлоша, царца Грознерча 1918-ча шерарча 11-ча августа цІерахча типографен болхлоша а.

Цхьан хана кустарни техникаца вІашагІъелла хинна из типографи советски Іаьдал эттача хана денз дикка дегІаенай; вай республике йоккхагІа йола полиграфически предприяти хиннай цох, эггара кердагІа йола полиграфически техника а йолаш.

Предприятега хьежжа дегІабаьхкаб цига болхлой а.

ВорхІ шу хьалха наборщикал Іомавала типографе балха воагІача хана 15 шу даьнна кІаьнк вар Деточенко Виктор. ХІанз из ва наборни цеха начальник, ССКП член.

1947-ча шера ший 17 шу даьннача хана къахьегама никъ болабир печатница йолча Ломакина Ольгас. ХІанз цеха профорг а районни Совета депутат а я из.

ГІалгІайи нохчийи школашта лаьрхІа дола учебникаш арахецара шоашта хьалхашка лаьтта декхараш сийленца кхоачашдаьд типограферча болхлоша. Кхы тайп-тайпара дола нохч-гІалгІай литература а арахийцад цар укх тІехьарча хана. Социалистически яхье баьннарашта юкъе хьалхле яккхарах типографен 17 болхло Сийлен доска тІа а вахийтав, 12-нена почетни грамоташ а еннай.

Семилеткан хьалхарча шерара план сийленца кхоачашъяра шоашка доагІача даькъе хьинаре къахьега лаьрхІа ба типографера болхлой.

В. ГРЕЛЮК.

Нохчийи гІалгІайи меттала пенгазеташ

Нохч-ГІалгІай пачхаьлкхен институте дешаш 300 нохчийи гІалгІайи студент ва. Из барт тайна коллектив я. Советски хьехархочун сийлен болх дукха бийза деша баьхка дукхагІа бола студенташ шоай берригаш низ а хьинар а тІадахийта дика дешаш ба, хІаьта хІанз къаьстта дешара еррига уйла тІаяхийта кийчлуш ба уж кастта дІаяла езача экзаменашта.

Институте арадувлаш массехк пенгазет да. Студенташта дукха деза дика, хоза, тайп-тайпара материалаш тІайолаш арадувла гІалгІай меттала «Дешар — сердало», нохчий меттала «Сийрда никъ» яха пенгазеташ. Хадданза къовсам лоаттабу цар студенташта юкъера кхоачамбоацар, во дар дІададаккхар духьа, иштта белгалбоах дика дешараш, общественни пайдане болх бераш. Газето хадданза критика ю дешара тІерабувларашта, воча дешархошта, балхах къехкарашта. Февраль бетта хиннача института комсомольски собране цу тайпарча студентащца, советски общежитен правилаш телхаерашца лира къовсам лоаттабе, аьнна соцам бича денз къаьстта доккха, лоархІаме декхар эттад института печата хьалхашка. Из дика кхета а деш берригаш низ тІабахийта дика болх бу нохчийи гІалгІайи меттала арадувлача пенгазетий редколлеген членаша А. Мальсаговс, П. Дахкильговс, Л. Зязиковас, Л. Муталиевас, Базоркинас, Ю. Айдаевс, Я. Вагатовс, иштта кхыбараш.

У. ДУДАРОВ,
Нохч-ГІалгІай пединститута II-ча курса студент.

Сона хетар

Сийлахь-йоккха Октябрьски революци ялалехь, къизача пачхаьо Іоткъам тІалоаттабеш хала даьхача гІалгІай къамо чІоагІа лоархІам а хам а бе безаш да вай республике гІалгІай меттала арадувлаш «Сердало» яха газет хилар. Цу газето балха дика толамаш доахараш белгалбоах, наха юкъе дика гІулакхаш доаржаду, балха тІехьа латтарашта дикагІбарашта тІехьакхе новкъостал ду. Иштта «СЕРДАЛОС» гучадоах вай балхацара а вахарцара а кхоачамбоацараш, зуламаш, уж дІадахара доккха дакъа а лоац. Дукха моттигаш нийслу «СЕРДАЛОС» балхацара а вахарцара а кхоачамбоацараш дІадоахаш, моттигашкара балхаш тоадеш.

Бакъда, цох тарра са ала безам ба сайна хилча бакъахьа хетар а. «СЕРДАЛО» газета тІа юкъ-юкъе язде дезар вай нохч-гІалгІай къама историех лаьца. (Мичара цаьннад из къам, миштад цун истори?).

ДукхагІа хила еза газета тІа рабселькорашта хьехам луш а царна пайдана йола а статьяш. КІезига араювл «СЕРДАЛО» тІа литературан оагІош. Нагахьа санна уж дукхагІа чулоацам болаш а каст-каста араювлаш а хилча цох пайда эцаргбар кагирхоша, къаьстта кагийча поэташа, писателаша.

Хьалха «СЕРДАЛО» тІа араювлаш хинна «ТЕМАРКЪА» яха фельетон, хІанз цун оагІош тІа араювлаш хилча, цо пайда лургбар наха юкъера кхоачамбоацараш дІадахара.

М. ЕВЛОЕВ,
Наьсар-Кертера юкъера школа.

Тхона дукха деза „Сердало“

ШоллагІа шу да со «Сердало» газета язлу. Юххьанца сона из деша хацар. Бакъда, газето новкъостал дир сона кастта гІалгІай меттала деша Іомавала. ХІанз «Сердало» а гІалгІай меттала книжкаш а шаьра деша хов сона.

Тха техникумерча дукхача студенташа дешаш а царна дукха цезаш а да вай газет. Цу тІа къаьгга хьахьокх вай республикерча къахьегамхой вахар а, цар балха толамаш а, иштта студентий вахар а. Цох тарра балхацара а вахарцара а кхоачамбоацараш гуча а доах газето, уж дІадахар духьа къовсам а лоаттабу.

Сона бакъахьа хетар газета тІа вай республикан вахарах дола дувцараши очеркаши дукхагІа хилча.

ДІахо йодача хана кхы а дикагІа «Сердало» хилийта низ кхоачалба цун редакцен болхлошта.

М. ГАДИЕВ.
зооветтехникума студент.

„Локомотив“—железнодорожникий пенгазет

Грознерча депон коа миччa хана а денна арадувла «Локомотив» яха пенгазет дешаш болхлой хул.

1955 шера август бетта арадувла доладеннад тха газет. Цу хана денз 1200 номер араяьннай цун. Дукха деза газет депон болхлоштеи, техникаштеи, инженераштеи, гІулакхерча нахаи. Из иштта дезадалийта а денна арадувлийта а редколлеген низ кхоач цо болх дика беш а, шийна гонахьа дуккха а рабкораш хилар а бахьан долаш. Йоккха а тайп-тайпарча нахах латташ а я газета редколлеги. Укхаза ба инженераш Токмачеви Слеткови, техникаш Овчарови Губнеловеи, мастераш Стронови Костенкои, машинисташ Саркисови Сергиенкои, слесараш Никитини Проценкои, иштта кхыбараш. Газета керттера редактор ва депон кадрай отдела начальник н. Анохов.

Газето массаза а новкъостал ду депона производственни заданеш кхоачашъе. Къаьстта чІоагІа дакъа лаьцар цо ССКП XXI-ча съезда сийна социалистически яхь йоаржаеча. Газета тІа хадданза хулар дикагІа болча болхлой толамаш дувцаши, балхацара кхоачамбоацараш гучадоахаши йола материалаш.

Коммунистически къахьегама бригада яха цІи яккхар духьа къовсам лоаттабеча бригадашта а дика новкъостал ду пенгазето. ХьалхагІа из сий дола цІи яккха коллективаша тІайийца декхараш дІадовзийтар газето, цул тІехьагІа тІайоагІача номераш тІа уж декхараш тІаийцарий балхах а вахарах а язде доладелар.

ХІанз локомотивни депо коммунистически къахьегама бригада аьнна цІи тилла 4 коллектив я, хІаьта бІаьш болхлой, итташ бригадаш, шиъ цех из цІи яккха къовсам лоаттабеш я.

Социалистически яхье дика толамаш цахарах Орджоникидзевски машин-наькъ тІа гІолла хьалхара моттиг а карара-кара тела ЦІе байрахх а еннай тха депона. Уж толамаш доахача дика дакъа лаьцад газето а.

Тха коллектив ворхІ шера йола план ханал хьалха кхоачашъяра тІаерзаярца «Локомотиво» доккха дакъа лоац партен XXI-ча съезда решенеш кхоачашъеча.

Сурта тІа: (аьрдехьара аьттехьа) «Локомотив» яхача газета керттерча редактора заместитель нн. Токмачев, рабкор Е. Г. Литвинова, керттера редактор Г. Ф. Анохов, редколлеген член, А. А. Пачина, сменни редактор Г. З. Федотов.

ВАСИЛЕНКО,
Грознерча локомотивни депон партбюрон секретарь.
И. Плиева сурт.

Сона бакъахьа хет...

Дегаш гІоздоахаш дола деноша латт хІанз вай мехка. Сийлахь-йоккха семилеткан программа кхоачашъяра хьинаре къахьег советски наха.

Советски печата дийнахьа арадоалача газета номер тІа аьлча бакъахьа хетар сона дІахо йодача хана газета оагІош тІара таханарча денна турпалхочо дукхагІа къамаьлаш дича. ХІаьта газета тІа дукхагІа бийщача бакъахьа ба нефтяникаш, химикаш, металлургаш, юртбоахама болхлой.

Юрташка бахача кагирхой вахарах лаьца кІезига язду газета тІа. Юхаметтаоттаьча республикан вахарах лаьца газета тІа дукхагІа сурташ даьхача бакъахьа да.

Вай советски наха карагІдаргда партен XXI-ча съезда решенеша хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашде.

Сона бакъахьа хет газета оагІош тІа уж декхараш кхоачашдераш дукхагІа бувце.

Ш. ДАХКИЛЬГОВ.

* * *

Еза редакци; «Сердало» газет ше а цун болхлой а керда болга хов сона, хІаьта а се ала декхарийла лоархІ аз: тІеххьарча хана хозагІа долаш а чулоацам дикагІа болаш а арадувл газет. Цу тІа еша йиш я нохчийи гІалгІайи къама культурах, вахарах, советски семилеткан хьалхарча шера план кхоачашъеш республикерча къахьегамхоша доахача толамех лаьца язъяь материалаш, и. кх. дІ.

Щенача дег тІара сона лов редакцен болхлоша вай халкъ бахьан долаш беча балха тІа аьттув балар, нохчийи гІалгІайи историех, Къилбаседа Кавказе советски Іаьдал оттадеча хана/цар леладаьча революционни гІулакхех, хьарам хьакъ дуаш а дер дайна а леларашта духьал лоаттабеча къовсамах йола материалаш а дына духьаларей Іалам-Іилма дувцаш йолеи темаш а газета оагІонашка дукхагІа язъяр.

І. АБАДИЕВ.

„Сердалона“ аз боаккха ловца

«Сердало» газет арадувла доладелча денз хадданза из дешаш хьавоагІаса.

Цу газето коммунизм хьалъеча дизза дакъа лоацаргдола нах хьалкхебара доккха новкъостал а ду, хІаьта гІалгІай меттах а кхетабу.

Газета оагІош тІа го йиш я болх, салоІам, дешар — вай таханара вахар а сийрдача кхоанен перспективаш а ювцаш йола статьяш. Аз чІоагІа къоабалду газета тІа каст-каста промышленностеи юрта боахамеи специалисташа а, хьехархоша а, лораша а хьехамаш деш хилар. Сона хетачох цу оагІонгахьара дикка дегІаденад вай газет.

Цхьабакъда, ала деза газето къаьнарча партизанех — гІалгІаех кІезига яздеш хилар. Сона хет советски Іаьдал доаккхаш шоай цІий ца кходаьча вай даьйх дукхагІа дувцаш хилар коммунистически уйла йолаш кагирхой хьалкхебара чІоагІа лоархІаме да, аьнна.

ДІахо сона бакъахьа хет «Сердало» тІа хьалха хинна «Темаркъа» яха вай вахарцара кхоачамбоацараш гучадоахаш йола моттиг хилча.

Тахан, советски печата дезача дийнахьа аз дег чура ях «Сердало» газета а цун болхлой а дІахо кхы а дикагІа къахьегамхой коммунизм хьалъяра тІаберзабе низ кхоачалба.

Д. ДЗАУРОВ,
инвалид, г. МагІалбик.

Тха колхоза газет

ШоллагІа шу доладеннад МагІалбика районерча «Кавказ» яхача колхозе газет арадувла. Газето массаза а тха колхоза дикагІа болча болхлой опыташ ювцарах тарра вай берригача мехкарча колхозий дикагІа а кердагІа а дола гІулакхаш а довзийт. Газета хІара номер тІа бригадаштеи фермаштеи юкъерча социалистически яхьах йола материалаш хул. Колхозникаша чІоагІа къоабалъю «Дед Егор» яха критически материалех латта рубрика. Цу тІа гучадаьха колхозникий а колхоза кулгалхой а кхоачамбоацараш цІаккха теркал ца деш дисац.

Газето ший оагІош тІа массаза а гойт тха колхоза болх, цун дерригa вахар. Доккхий толамаш даьхад колхозо дахача шера. Пачхаьлкхенга дехкад 24804 центнер ялат, 2433 центнер дулх, иштта кхыйола юртбоахама продукташ. Кхыдола боахама доакъош доацаш духхьал жа леладарах 3 миллион таргга пайда баьккхаб колхозо. Укх семилеткан хьалхарча шера хьалхарча квартале пачхаьлкхенга хьайбай продукташ йохкарах ССКП МагІалбика горкомеи горисполкомеи карара-кара тела ЦІе байракх яьккхай «Кавказ» яхача колхозо. Уж толамаш дахара къахьегамхой тІаберзабеш дукха болх баьб газето.

Партен XXI-ча съезда решенеша дегаш гІоздаьха ворхІ шера йола план 5 шера кхоачашъе лаьрхІа шоай дерригa хьинар тІадахийта къахьегаш ба тха колхозникаш. Цу балха царна доккха новкъостал ду газето. Тха дикагІа бола селькораш ба: М. Шаленый, И. Кузьмин, А. Попов, Я. Петров, С. Буров, С. Битин, И. Пащенко, А. Кочнева, иштта кхыбараш.

ТОРИЙ,
«Кавказ» яхача колхоза газета секретарь.

Партийни вахар

Партийни актива собрани

Укх деношка хилар МагІалбика партийни организацен актив. Активе кагийча наха юкъе кхетама болх тоабара хьакъехь лаьца доклад йир ССКП МагІалбика горкома секретара нов. Щукина.

Докладчико а пренеех къамаьлаш даьраша а белгалдаьккхар XXI-ча партсъездо советски халкъа хьалхашка оттадаь доккхий а исторически а декхараш кхоачашдара берригача къахьегамхошта юкъе а, къаьстта кагирхошта а кхетама болх дІабахьарцара дола кхоачамбоацараш а дІахо болх тоабанза а лакхбанза а баргбоацаш хилар а.

Активе къамаьл даьча РМЦ комсорга нов. Великзаровси, «Ингушски» совхоза комсорга нов. Гуноевси дийцар РМЦ-ни совхозеи кулгалхой кагирхойи комсомолцийи йоакхо ца еш, цар балха, салаІара, дешара хьашташ кхоачашдара терко ца еш а хилар, совхоза директор н. Кулбужеви РМЦ начальник нов. Дзабиеви дІаккха комсомольски кагирхой собране боагІаш ца хилар, кагийча нахацара болх цар кІезига лоархІаш хилар.

ЯлхлагІча юкъерча школан партийни организацен секретара нов. Дубинина Светланас а иштта кхыбараша а белгалдаьккхар дешархошта юкъе кхетама болх тоабара къаьстта чІоагІа терко е езаш хилар а, хІанз укх сахьате из болх чІоагІа ледара лелаш хилар а. ТІакхувш йоагІа вай къона тІехье масса а оагІорахьа коммунизма кхетамца хьалкхеелга школайи, даьй-ноаной, комсомолеи, иштта масса а общественни организацейи юкъара а геттара бехктокхаме а декхар хилар.

Цар къаьстта чІоагІа критика йир города культуран отдела берашта дийнахьа кино хьокхаш ца хиларах, хІаьта кхы дІахо болча города кулгалхоша цу кхетама балха чІоагІа лоархІамерча гІулакха терко ца ярах.

Партен активе кхетама болх тоабарах лаьца къамаьлаш дир: ВЛКСМ горкома хьалхарча секретара нов. Зрянин Михаила, «12 лет Октября» яхача клуба директора н. Зосимова Надеждас, НПУ цхьоалагІча промысла комсорго Евгения Рахильскаяс, КГБ начальника н. Плесовс, партийни кабинета заведующес н. Заскуновас, ССКП горкома кхалнаьха отдела заведующес н. Яндиева Нинас, иштта кхыбараша.

Пренеех къамаьлаш даьраша дийцар балха болча кагирхой дешара гІулакх тоаде дезилга а, сайран школаш цхьан сменах болх беш хилар мехкдаьттан болхлой кхаь сменах болх беш хиларца деша безам мел болчунна деша торо луш ца хилар, иштта кхыдола кхоачамбоацараш. Партийни актива собране соцам бир масса а тайпара кагирхошта юкъера кхетама болх дІахо тоабарах лаьца.

А. ХАРСИЕВ,
(тха корреспондент).

Районни агитаторий собранера

ДІахо йодача хана кхоачашде деза районерча агитаторий декхараш дувцаш собрани хилар Наьсарен районерча культуран ЩагІа. Агитаторий декхарех лаьца доклад йир ССКП райкома секретара нов. Г. И. Волняковс.

Докладчико белгалбаьккхар ССКП XXI-гІча съезда решенеши материалаши къахьегамхошта дІайовзийташ баь болх, агитаторашта бовзийтар Сталински областах лаьца ССКП ЦК-ас 1959 шера 11-гІча марта баь соцам, тІалатта декхараш кхоачашдара районера къахьегамхой оарцагІбоахаш де деза гІулакхаш дийцар.

Доклад йистеяьнначул тІехьагІа шоай балха опыт ювцаш къамаьлаш дир агитатораша: агитколлектива кулгалдеш волча мельзавода парторганизацен секретара нов. Азаниевс, «Назрановски» совхоза агитколлектива кулгалхочо Плиев Хьусейна, «Октября 40 шу» яхача совхоза агитколлектива кулгалхочо. Ю. Горбаковс.

Собрани йистейоалаш «7 шера чухь Нохч-ГІалгІай АССР дегІаяра перспективаш» ювцаш лекци йийшар.

И. ИСАЕВ.

Краснодарски край. Къилбаседа - Кавказерча машин - наькъашка шерра даьржад машин-наькъа электрификаци еш дола а тепловозашца кІир увза а балхаш. ДІадахача шера электрификаци яь яьннай Адлерай Соченеи, Соченеи Туапсенеи, Тупсенеи Белореченскаянеи юкъерча наькъашта. ХІанз тепловозашца кир увза йолаергйолаш я Тихорецк — Краснодар — Новороссийск яхача машин - наькъа участке.

Сурта тІа: Краснодар — Новороссийск яхача машин-наькъа участке лела тепловоз.

Е. Шулепова сурт.
ТАСС фотохроника.

Семилеткан керттера экономически декхараш

Укх ворхІ шера чухь вай мехка коммунизм хьалъяра экономически программа кхоачашъеча боккха гІа боаккхаргба. Из программа оттаяьй СССР-а халкъа боахам дегІабоалабара пхийтта шерарча перспективни плана тІа. Коммунистически партен хьалхленца советски халкъо кхоачашдергдола кертера экономически декхараш да: мехкара хІама хьаду низаш масса а оагІорахьа дегІадоаладар, коммунизма материально-технически лард йоллача кертера дар чакхдаккхеи капиталистически мехкашца машара яхь лоаттаеча СССР котъяккхеи торо хулийтаргйолаш еза-йоккха индустри къаьстта тІех дегІайоалаяра наькъаца экономикан массадолча доакъошка производство дегІайоалаяр. Мехка экономически потенциал лакхъяларо, халкъа боахама дерригача доакъошка дІахо а технически прогресс яро, юкъарча къахьегама овсарле хадданза дегІайоалаяро халкъа вахара хьал лоархІам боллаш лакхдергда.

Коммунистически производственни гІулакхаш юкъе оттадара а уж массанахьа керте хилийтара а эггара хьалха эш коммунистически общество хила деззача тайпара хургдолаш хІама хьаду низаш дегІадоаладар. Из да а да социализмагара коммунизмага долхаш эша кхы мел дола дерригa хьалаш кийчдеча кертера лоархІам бола коммунизма материально-технически лард йоллар яхилга.

«Эггара хьалха коммунизма материально - технически лард йоллар да: чІоагГІа дегІаена вай ханара индустри хилар, мехка массанахьа а электрификаци яр, промышленноста а юрта боахама а массадолча доакъошка Іилман-технически прогресс яр, ерригача производственни процессашта механизацеи автоматизацеи яр, энерген кердача хьастех, Іаламан Іалаьмате йІаьхийча торонех, кердача синтетически а кхыйолча а материалех мамогга дукхагІа пайда эцар, берригача къахьегамхой культурно-технически боарам лакхбар, дІахо а производство дикагІа вІаштІехьа яккхари къахьегама овсарле лакхъяри», — йоах нов. Н. С. Хрущевс.

Обществон хІама хьаду низаш чІоагГІа дегІадахкара ларда тІа коммунизмах хила мадоагГІара, шортта хургдолаш нахага рузкъа дІакхачийта йиш хургья, хьаькъалцеи физически беча балха юкъера эргалонаш дІайоахалургья, хІаьта ваханза ца воалаш саго хьега къа обществона болча пайдана шийна могачохи ховчохи хьегаргдола къа а хинна дІаотта а йиш хургья.

Коммунизма материально-технически лард йолларгья социализма ларда тІара, масса оагІорахьара из дегІайоалаяра, тоаяра наькъаца. Коммунизма материально - технически лард йолларо историн чухь шоашта нийса кхы доаца кхы а чІоагІагІа дегІадаьхка хІама хьаду низаш хулийтаргда.

* * *

Коммунистически общество хьалъярах бола марксистско-ленински хьехам дІахо дегІабоалабеш, XXI-ча съезде ше яьча доклада тІа Н. С. Хрущевс йоах: «Коммунизм хьалъе йиш хургья, нагахьа санна дегІадаьхкача капиталистически мехкашкарчул вай производствон боарам тІехбоалеи капитализмечул дуккха а лакхагІа хургйолаш къахьегама овсарле лакхйойи».

Коммунизма материально - технически лард йоллача баьккха ца Іеш, СССР-а кертера экономически декхар кхоачашдеча а боккха гІа баккха беза вай мехко укх ворхІ шера. Махулла лоацагІча хана капиталистически мехкашца машаре лоаттаслча яхье котъяла а капитализм йолча хана вІалла хила йиш йоацача тайпара хІама хьадеча низий боарам лакхбе а беза Советски Союзо.

Царизмах вай мехка юхебисар чІоагІа тІехьабиса а бохабаь а боахам бар. Пролетариато Іаьдал ший бе деллача хана Россен промышленни производство 1913 шера хиннача боарама 71 процент мара дацар. Из иштта доллашехьа а, В. И. Ленина цу хана чІоагГІа тешаш аьлар: «...кхыча пачхаьлкхенашта тІехьакхувргда вай, царна цІаккха а дага ца хиннача тайпара чехка» (Соч., т. 33, 354—355 оагІонаш.)

Арахецача продукцен дукхалга диллача СССР-о дунен тІа шоллагІеи Европе хьалхареи моттиг лоац, Англес, Францес, Малхбузерча Германес цхьана хецачул дукхагІа продукци ара а хец.

ССКП XXI-ча съезде оттадаь хьаьдда дола декхар да: 1965 шу йистедоалаш продукцен кертера тайпаш арахецара хьакъехьа хьалха довла аьнна, хІаьта кхыча тайпай хьакъехьа (кога тІирс, кІадаш, барзкъаш, кхыдараш) Американ ВІашагІкхийттача Штатий хІанз болча промышленни боарама гарга гІорта а 1970 шу тІакхоачаш цхьан сага сих промышленни продукци арахецара хьакъехьа США-л хьалха довла а аьнна. Цхьан сага сих юртбоахама продукцен кертера тайпаш арахецара хьакъехьа укх семилетке а США-л хьалха довргда вай.

Цу тайпара, эггара бІаьхегІча а эггара чІоагІагІа дегІабенача а капиталистически мехка боарамал тІехдовла декхар оттаду, вешта аьлча капиталистически производствона даха могаргдолчул тІехдала хьокхамаш даха декхар оттаду вай. Цхьабакъда из даь соцаргбац вай мохк. Цунца йистеяргья коммунистически общество хьалъяра алхха хьалхара этап. США шийна тІехьа а йитаь, СССР коммунизм яь йистейоаккхача новкъа яргья.

США-ца лоаттаеча яхье Советски Союз котъяргхиларах вай бола тешам латт боахама социалистически система толашагІа хилар дика кхетадарца, бокъонца тохкам баь, вай воай тороний а хІаман а бизза лоархІам барца. МалагІаш да уж лоархІамаш?

Кертера экономически декхар кхоачашдара ха цкъа-дале цхьан сага сих йоаккхача продукцен боарам лакхбаларга хьежжа хургья. Цхьан сага сих йоаккхача промышленни продукцен хьакъехьа хІанз СССР США-л шоззанел совгІеи юртбоахама продукцега диллача 40 процентаи тІехьайиса я; шозлагІа-дале, хІара шера бебаш тІакхетача нахага хьежжа а хургья. СССР-еи США-еи бебаш тІакхета нах хІанз укх сахьата цхьатарра ба. США бахачул СССР-е баха нах дукхагІа хиларах семилетка йистейоаллаш 20 процент дукхагІа хургба вайцига баха нах. Керттера экономически декхар кхоачашде СССР-а производствон обсолютни боарамаш США-н обсолютни боарамал 20 процент дукхагІа хила деза;

Арахецача продукцен боарам сихагІа тІакхетарах латт цу гІулакха тІехь кертера лоархІам СССР-е арахецача продукцен боарам шера юкъера лаьрхІача США-рчул тІом хилалехьа—4-зза, 1955 шера—6,8-зза, 1958 шера—9,5-зза дукхагІа тІакхетар, хІаьта 1965 шера 13-зза дукхагІа а кхетаргба.

ХІанз укх сахьате вай мохк дегІабара боарам мел лакхбеннаб аьлча, вай производственни продукци арахецилга лакхдалара лоархІам бича продукци тІакхетар чІоагІа лакха латт хІанзехьа а. Дуккхача шерашка денз болат, чон, мехкдаьтта, аьшка, руда, кІор, цемент, зипаш США-рчул дукхагІа тІакхеташ хьадоагІа вай. 1953—1957 шерашка США-рчул СССР-е дукхагІа тІакхетар еррига а промышленни продукци яккхар.

США-ца лоаттаеча яхье керда этап эттай хІанз. Производствон темпаш лакхъяларгеи шера йоаккхача продукцен боарамаш тІакхетаргеи диллача вай США-л тІехдовлаш латтача хьал тІа йода из яхь.

Ховш ма дий, ворхІ шера чухь хІара шера тІакхета промышленни продукци вайцига 8,6 процент хургхилар. ХІаьта США-е шера тІакхетача продукцен темпаш 2 процент мара хургьяц. Иштта эттача хьале 1965 шера СССР-а промышленни производствон боарам США-е хІанз болча боарама 95—99 процентага кхоачаргба. 1970 шу тІакхоачаш США шийла тІехьа а йита, СССР-о дунен тІа хьалхара моттиг а лоацаргья дунен эггара тІехйола индустриальни пачхаьлкхе хинна дІа а оттаргья. Социализмо капитализманца машаре лоаттаеча яхье дерригдуненисторически котало хургья из.

Капитализмаца лоаттаеча экономически яхье кертера дар къахьегама овсарле лакхъеш лоаттабу къовсам ба.

Кертера экономически декхар кхоачашдеш, СССР-о дІадаккха деза ше США-л къахьегама овсарлен хьакъехьа тІехьаюсаш хилар. 1913 шера вай мехка къахьегама овсарле Малхбузерча Европан мехкашкарчул 3—5-ззеи США-рчул 9-ззеи лакхехьа латтар.

Къахьегама овсарле Советски Союзе массадолча шерашка хьаштдолча капиталистически мехка йоагІачул дукхагІа дегІайоагІаш хиннай. Къахьегама овсарлен боарамта диллача Европе мел долча мехкел хьалха даьннад вай, цхьабакъда США-л 2—2,5-зза тІехьадус. США-е йоагІачул къахьегама овсарле 4-зза дукхагІа дегІайоагІа вайцига, из бахьан долаш вай цу хьакъехьа США-л котдовргда.

Американ ВІашагІкхийттача Штаташка къахьегама овсарле лакхалоаттаю къахьегамхошка Іалаьмате чІоагІа къахьегийташ хилар бахьан долаш. Шин смена е кхы а дукхагІа балла бола болх цхьан сменах байт болхлочунга цига.

Вайцига хьа мел дер сага лаьрхІа ду, наьха хьакъ дуилга дІадаьннад вайцига. Социалистически предприятешка къахьегама дика хьалаш да.

Юкъарча къахьегама овсарле лакхъялар — шеррача социалистически воспроизводствон кертера хьаст ба. ХІанз вай долча хьал тІа къахьегама овсарле цхьа процент лакхйича 12 миллиард сом мах бола продукци арахецаргья.

ВорхІ шера чухь тІакхетача промышленни продукцен диъ даькъах кхо дакъа къахьегама овсарле лакхъяра чотах тІакхетийта лерхІ, кхы тІа а болхлой низ производствона юкъеозара чоташ духхьал 25 процент мара а ца кхеташ. ВорхІ шера чухь къахьегама овсарле лакхъе лерхІ промышленносте —45—50 процент, строительстве — 60—65 процент, транспорте — 34—37 процент, совхозашка — 60—65 процент, колхозашка—2-зза дукхагІа.

Нохч-ГІалгІай совнархозе къахьегама овсарле 28,8 процент лакхлургья. Иштта къахьегама овсарле лакхъялара чотах тІакхетаргья ерригача тІакхетача промышленни продукцех ах продукци е хІанз Грознен ерригача нефтеперерабатывающи заводаша йоаккхар миссел.

* * *

Капитализмаца социализмо лоаттаю яхь къахьегамхой вахара хьал кхы а дикагІа тоаде лоаттаеш я. Укхаза вайга США-га долчул лоархІам боллаш толашагІа хьал да.

Капиталистически мехкашка цхьан сага сих хьаеча хІаманнеи цунах наха пайда эцареи юкъе йоккха эргало я. Хьаяьча продукцен дуккха доккхагІа дола дакъа эксплуататорски классашкеи царна тІехьа латтарашкеи кхоач. Боккха пайда эцар духьа продукцен лоархІам бола дакъа доазол дехьа кхухь американски капиталисташа, шоай къахьегамхошта эшаш хилар теркал а ца деш. Болхлошта, къаьстта бе болх боацарашта, кІезига пайда кхоач США-с цхьан сага сих лаьрхІа дунен тІа эггара дукхагІа продукци еш хиларах.

Социализм эттача хьалашка производствон боарамаш лакхдаларо къахьегамхой вахара хьал тоадолийт. Вай производствон хІанз а кхец тІатІа дукхагІа эшача хІамаех къахьегамхой Іалашбе. Цхьан сага сих йоаккхача продукцен хьакъехьа вай

Грознен къахьегамхой демонстраци

Грозный. 1-гIа май. Сурта тIа: къахьегамхой демонстраци. И. Плиева сурт.

Iуйрийна 10 сахьат даьлча йолаелар ЦхьоалагIа майна хетаяь Грознен къахьегамхой демонстраци.

1-гIа Май дездеча дийнахьа вай Даьхен масса а меIинге а дерригача дунен тIа а хозаш да:

— Даькъала хилда 1-гIа Май — дунен тIарча къахьегамхой барт-цхьоагIон ди, дерригача мехкий болхлоша вошал ду ди!

— Масса а мехкий пролетареш ,вIашагIкхета!

Ленина цIерагIара майдане хьалйиза я музыка локхаш, дегаш гIоздаьннача нахах. Йолалу къахьегамхой демонстраци.

Коммунизмага бодача сийрдача новкъа даьнна, доккхий къахьегама толамаш доахаш, дезду турпалерча вай халкъо семилеткан хьалхарча бIаьстан ЦхьоалагIа май.

Демонстраци дIайолаю города физкультурникаша. Цар яхь басарашца хозъяь шараш, бе доахк кхокхарч — машара доттагIий. Сигале хьалъюз цар дIахийцача шараша, кхокхарчаша.

Трибуна тIа латтача республикан партийнии советскии организацей кулгалхоша дIайха моаршал хоат турпалерча физкультурникашка.

Царна тIехьа боагIа къахьегама резервай къона дешархой — хургбола строителаш, токараш, машиннаькъахой.

Къонал, дегагIоз, ираз гойташ боагIа Грознен школай дешархой. Цар байракхa тIа яздаьд: «Кхоачашдергда вай Ильичаваскет: «ДЕША, ДЕША, ДЕША!» Цхьаннена тIехьа шоллагIа яр йолаш трибуна юхxe гIолла дIаух школаш. Цар дахь машара тIахьехаш дола лозунгаш, коммунизмага гIоргда вай йоах советски наьха даькъалча тIехьено.

Гучабоал Грознен эггара къаьнагIча мехкдаьттан Старопромысловски района къахьегамхой. Уж ба Даьхенна тIатIа а дукхагIа мехкдаьтта телараш.

Сталински района колоннаца эггара хьалха йоагIа биъ бетта план 104,5 процент кхоачашъяь йола крекинг-завода коллектив. Цунна тIехьа я Грозненски нефтемаслозавода коллектив.

Валови продукци арахецара I квартала план 110 процент кхоачашъярах хоам бу Грозненски химзавода коллективо. Совнархоза чуйоагIача предприятееx эггара хьалхагIа биъ бетта план кхоачашйир цу завода коллективо.

ДIадахача шераца найсдича валови продукци арахецар 5 процент лакхдаьлга хьахойт Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода коллективо. Иштта цаI-цхьаннена тIехьа йоагIаш чакхъювл Грознен турпалерча болхлой коллективаш.

«СИЙЛЕ ХИЙЛА ССКП!, ДАХАЛДА КОММУНИЗМ ХЬАЛЪЕШ ДОАЛЛА СОВЕТСКИ ХАЛКЪ!» — йоах цар даьхача лозунгаша. Шоашта хьалхашка латта декхараш сийленца кхоачашдергхиларах бIубенна ба Сталински района къахьегамхой. Из хьагойт цар даьхача толамаша, цар гIоздаьннача дегаша.

Гучабоал Октябрьски района къахьегамхой. Царна тIехьа боагIа сийлахь-воккхача Ленина цIи лелаеча района къахьегамхой. Хьалха Нохч-ГIалгIай совнархоза коллектив. Дунен халкъашта юкъерча къахьегамхой цIейна — 1-ча Майна доагIача тайпара накъа дахара социалистически яхье а этта, балха тIа йоккха котало яьккхай совнархоза чуйоагIача предприятей коллективаша. Биъ бетта валови продукци арахецара план ханал 5 ди хьалха кхоачашъяьй цар.

Грознера эггара къаьнагIа йолча предприятееx цаI я «Красный молот». Цу завода продукци вай Даьхен городашка иха ца Iеш, халкъа демократен мехкашка а тIехьа ухийташ я. «ТУРПАЛЕРЧА БОЛХЛОЙ КЛАССА МОАРШАЛ ХИЛДА!»

«ЯХИЙЛА ВАЙ СОВЕТСКИ ДАЬХЕ» — йоах трибуна тIара. ЧIоагIа «ура» аларца жоп лу демонстранташа. Ленински района къахьегамхой чакхбаьлча йистейоал советски наьха лоIам, цар низ, цар толамаш дIадовзийташ хинна Грознен къахьегамхой ЦхьоалагIча мая демонстраци.

Грозный. 1-гIа май. Сурта тIа: демонстраце баьхка городера пионераш. И. Плиева сурт.

Правительственни совгIаташ нефтяникашта

Нефтянойи газовии промышленность дегIайоалаяра, доккхий балха толамаш даьхад советски нефтяникаша, къаьстта укх тIехьарча шерашка.

Дика къахьийгад цу гIулакха Нохч-ГIалгIай республикерча къахьегамхоша а. Республикерча дукхача нефтяникашта орденаши медалаши еннай СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указах.

Грознерча крекинг-завода клуб хьалйизаяр укх деношка завода нефтяникаша. Завода дикагIа болча нефтяникашта яла оттаяь орденаши медалаши дIаялара хетаяь собрани яр цига.

Собрани хьайийлар лоацца къамаьл даьча завода партийни комитета секретара нов. Грачевс. Дунен халкъашта юкъерча гIулаkхех, республикерча а, крекинг-заводерча а нефтяникаша даьхача балха толамех лаьца доклад йир ВЛКСМ обкома секретара нов. Голубовске.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела нов. И. А. Алмазовс правительственни совгIаташ дIаделар уж хьожадьрашта. Царна юкъе ба къахьегама цIеча байракха орден енна старши оператораш А. С. Клепов, В. Б. Удалов, оператор П. А. Казадаев, слесарь П. И. Шатько, «Знак почета» яха орден енна старши оператор П. В. Криволапов, завода директор П. Д. Русаков, иштта кхыбараш.

Хьара сменах йола балха нормаш тIехкхоачашъеш, къахьегама овсарле лакхъяра балха юкъе рационализаторски предложенеш кхухьаш, къонача нефтяникашта новкъостал деш хьабоагIа Казадаеви Клепови. Дукха пайда баьннаб завода цар тийннача рационализаторски предложенеех.

Нефтяникашта орденаши медалаши дIаенна валча къамаьл дир нов. Алмазовс.

— Шун коллектива вахара юкъе доккха ди да таханар дар,—аьлар цо гулбеннарашка.—Болхлоштеи, инженерно - технически болхлоштеи, гIулакхерча нахаи правительственни сий дола совгIаташ деннад нефтяной промышленносте цар дика къахьегарах.

Социалистически яхье яьннача предприятешта юкъе хьалхле лелаю майна хьалхарча яхье хьалхара моттиг яьккхачеи Российски Федерацен Министрий Совета дIа-юха тела ЦIе байракх яьккхачеи шун завода коллективо.

Республикан кулгалхой тешаш ба, — аьлар нов. Алмазовс, — кхы дIахо йодача хана а из хьалхле лелаяра Грознерча крекинг - завода коллективо шийна могар дергхиларах.

Заводерча дукккхача болхлошта тайп-тайпара дола совгIаташ тийлар майна хьалхарча яхье цар дика балха толамаш дахарах.

* * *

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме орденаши медалаши дIатийлар СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указах уж хьожаьяча вай республикерча нефтянойи газовии промышленноста болхлошта.

Ленина орден елар «Октябрьнефть» НПУ дикагIа волча бурув деттача мастера нов. Д. И. Соломатина, цу управленерча мехкдаьтта доаккхача мастера М. К. Яроваяна, ССКП Нохч-ГIалгIай обкома секретара нов. С. С. Апряткина.

— Ер сий дола совгIат сона далар вай езача Коммунистически партес, нийса никъ лелабар, берригача нефтяникаша дика къахьегар бахьан долаш да, — аьлар шийна хьожаяь Къахьегама цIеча байракха орден дIаэцаш «Малгобекнефть» НПУ начальника нов. С. А. Плиевс. Сай низ а хьинар а кхо ца деш къахьегаргда аз дIахо йодача хана а вай республика, берригa Советски мохк мехкдаьттеи цунах йоала продукташи кхы а дукхагIа йолаш хилийтара.

Правительственни совгIаташ тийлар «Сунжанефть» НПУ мехкдаьтта доаккхача оператора нов. П. В. Еремеевна, цу управленерча бурув деттача участкан начальника нов. А. Д. Катасоновна, иштта кхыбарашта.

Ше правительственни совгIаташ дIаденна валча гулбеннарашта хьалхашка къамаьл дир Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела нов. И. А. Алмазовс.

Социалистически декхараш кхоачашдаьраш

1-ча Мая сийна социалистически яхье а этта хьинаре къахьегарца МагIалбика нефтяникий хьашташ дика кхоачашду «Малгобекнефта» НПУ промыслови машин-наькъа болхлоша.

Тха коллективе дукха ба Мая сийна денна дош ханал хьалха кхоачашдаьраш. Ерригача коллективе хьалха латташ я старши машиниста коммуниста Полянский Павел Максимовича кулгалду паровозни бригада. Цу бригадо балха нормаш массаза а 180—200 процент кхоачашъю. Цох тарра дика да бригадан кхыдола балха хьокхамаш а. Укх шера биъ бетта 21 тонн доагам а кходаьд ремонт ца еш нормах 4000 километр никъ бе безача 4600 километр никъ а баьб цар паровозо. Цхьа барт болаш шоаш ца кхобеш къахьег машинисташа А. М. Поддубне, Г. М. Хорольске, машиниста помощникаша И. Ибрагимовс, А. В. Прытькос, А. Мачаловс, М. Я. Деримедведе.

Дикача балха хьокхамашца дезача цIейна накъа баьхкаб шоай балха нормаш тIехкхоачашъяь Евлоев Къурейш, Гендергуноев Адим, Марзиев Уматтири, иштта кхыбараш.

Массаза ший балха нормаш 200 процентал лохехьа йоацаш кхоачашъю газосварщика Нетребин Петра.

Машин-наькъа ремонт еча бригадашта юкъе Майна хьалхарча социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай Умашев Дахира бригадо; дикача балха хьокхамашца белгалъяьннай Гатиев Салмана бригада а. Къаьстта дика болх барца белгалбаьннаб массаза а 120—140 процент балха нормаш кхоачашъю Абиева Маржан, Евлоева Мария, иштта кхыбараш.

XXI-ча съезда исторически решенеша дог гIоздаькха, 1959-ча шера доккхий декхараш ханал хьалха кхоачашдара хьинар ца кходеш къахьегаргдолаш я тха коллектив дIахо йодача хана.

Ш. ДАХКИЛЬГОВ.
«Малгобекнефта» НПУ промыслови машин-наькъа начальник.

Сурта тIа: АргIан йолча рейсах баха кийчбенна машиниста П. М. Полянске лелабу паровоз. Овалачу-машинист П. Полянский.

И. Плиева сурт.

Студенташа бахача наха лекцеш еш

Укх деношка Нохч-ГIалгIай педагогически института агитбригада Шалински районе яха хиннай.

Агитбригаде хиннача 22 студенто ССКП XXI-ча съезда решенеех лаьца лекцеш йийшар, художественни самодеятельность хьекхар.

...Керда АтагIа яха юрт. Юртарча клуба хьалхашка дукха нах гулбеннабар. ГIадбаха тIайийцар цар студенташ.

Лекторо, тха института 2 курса студента Джамбулатов Iийсас «Хьалхарча семилетке Нохч-ГIалгIай АССР экономикеи культуреи дегIаяра перспективех» яха лекци йийшар.

Цул тIехьагIа института Нохч-ГIалгIай иллейи халхареи ансамбло концерт оттадир. Нохч-ГIалгIай къоначар халхар хувцалу студенташ В. Гацанеи Л. Нестероваси локхача эрсий хозача иллеца. Дика локх В. Бендюковс ше яьккха целинни вальс. Гулбенначар къаьстта чIоагIа тIоараш детташ тIайийцар Х. Котиевси С. Дукузовси, З. Чантиеваси даь Нохч-ГIалгIай белама халхар.

«Джалка» яхача совхоза 1-ча отделене хилар тхо цул тIехьагIа, укхаза национальни отделенерча студента Каратаев Адама «Къамашта юкъерча доттагIлехи къама политикахи дола дешаш ССКП XXI съезде» яха лекци йийшар. Юха а хоз ашарий оазаш, тоамболаш а кадай а ду Нохч-ГIалгIай халхараш.

Автуры яхача юрта тха лекторо нохчий меттала ССКП XXI-ча съезда решенещца дувзаденна вай республике бахача къахьегамхошта хьалхашка латтача декхарех къамаьл дир, тIаккха «Джалка» яхача совхоза 4-ча отделене дийцар — Нохч-ГIалгIай къахьегамхой толамех.

Лекцега ладувгIа баьхкараш юкъе а болаш берриганеша цхьана доккха ловзар оттадир.

Кхаьч-кхаьчача дика хеташ, гIадбаха тIайийцар тха студенташ, дехар дора тхога каст-каста аха яхаш.

Сурта тIа: Нохч-ГIалгIай педагогически института студент Джамбулатов Iийса Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой толамех лаьца лекци ешаш воал «Джалка» яхача совхоза 4-ча отделенерча трактористашта.

М. ШИШХАНОВА тексти сурти.

США-л котдаьлча, дунен тIа эггара дикагIа хьал хургда вай мехкарча къахьегамхой. Цо юххера а бокъонца тешадергда дунен тIара халкъаш социализм капитализмал толашагIа хиларах.

* * *

Укх семилеткан керттера дош коммунизмага бодача новкъа сихха дегIадахкари капитализмаца лоаттаеча машаречa яхье махулла чехкагIа котдовлари да. Цудухьа ворхI шера чухь лерхI производство чIоагIа дегIайоалае къаьстта еза-йоккхача промышленноста кертера доакъош а доаладеш, промышленнии юртбоахамеи продукцен кертера доакъош дукха а дукхагIа тIаккхеташ арахеца, производствон структуре цIенхаштта дола дика хувцамаш чакхдаха, вай мехкара Iаламан йIаьхий торонаш махулла дукхагIа боахама юкъеоза, вай мехка хIама хьаду низаш дегIадоагIилга тоаде, халкъа боахама дерригача доакъошка масса оагIорахьара технически прогресс е, юкъарча къахьегама овсарле чIоагIа лакхъе. Цу дерриганеша а чIоагIбергба вай мехкеи социалистически лагереи экономически низ.

ДIадахача шерашка а санна массарел чIоагIагIа дегIайоалаергья еза-йоккха промышленность, хIана аьлча мехка экономически низ еза-йоккха промышленность дегIаяра бустам ба. Ерригa а арахеца промышленни продукци 80 процент тIаккхетача производствон средстваш елга 85—88 проценти наха эша предметаш арахецилга 62—65 проценти лакхлургда.

ТIа-тIа а дукхагIа эшача металлашца халкъа боахама дерригa доакъош дизза Iалащдергдолаш Iаьржеи бос болеи металлаш де лерхI. Кхозза дукхагIа йоаккхаргья химически продукци.

Мехка доагама баланс овлан тIара хувцаяла еза мехкдаьтта доаккхилга а мехкдаьттеи гази чакхйоаккхилга а кхычарел тIех дегIадоаладара чотах. Мехкдаьтта шоззанел совгIа, газ —5-зза дукхагIа йоаккхаргья, хIаьта кIор боаккхилга 21—25 процент мара лакхлургдац. КIор газацеи мехкдаьттан доагамцеи хувцаро ворхI шера чухь 125 миллиард сом ахча кходергда, из да электростанцеш электрическии тепловойи сетеш доахаш дIайохийтаргйола капиталовложенеш миссел.

Ерригача технически прогресса а юкъарча къахьегама овсарле лакхъяра а лард я мехка берригача боахама электрификаци яр. Цудухьа производство 1,8-зза дегIайоагIача электроэнерги йоаккхилга 2,2-зза лакхлургда.

Американски экономисташа даьча лоархIамаша хьахьокх, 1939 шера дензз 1953 шерага кхаччалца йолча хана къахьегама овсарле 31 процент дегIайоагIача къахьегам электроэнергеца Iалашбелга 60 процент лакхдалар. Семилеткан шерашка промышленносте къахьегама овсарле 45—50 процент дегIайоагIача вай промышленни болхлой къахьегам хIама ца эшаш шозза дукхагIа электроэнергеца Iалашбергба.

Гидростанцеш хьалъярца цхьана ха кIезига йоае а ворхI шерарча планах дIайохийтача капиталовложенех дикагIа пайда эца а лерхIаш Iаламан газаца, мазутаца, дарегIарча кIорца болх бергбола тепловой электростанцеш дукхагIа хьалъергья. Даьча лоархIамаша хьахьекхад, цу гIулакхо паччахьалкхенна 20 миллиард сом пайда лургхилар.

ВорхI шера чухь хIама ца эшаш шозза дукхагIа ергья машинаши металлах ю хIамаши. Эггара чехкагIа дегIадоагIаргда еза-йоккха машинаши прибораши елга, автоматикан средстваш арахецилга, радиоэлектроника, электротехника, мехкдаьттани химическии промышленноста эша оборудовани елга.

ВорхI шера чухь ейгача промышленноста продукци 1,5-ззеи кхачан промышленноста яр — 1,7-ззеи дукхагIа дегIайоагIаргья. Укх гаргарча шерашка баха нах дикагIа Iалашбергболаш дукха эша товараш арахеца а, цхьадола товараш ца тоилга дIадаккха а, бахача наха кхоачам хиллал кIада, барзкъаш, кога гIирс, и. кх. д. а хилийта лерхI.

Шеррача воспроизводствон йоккхий темпаш яха дуккха капитальни вложенеш дIаяхийта лерхI. Уж хургья 1940—1970 миллиард сом. ХIама ца эшшаш Советски Iаьдал эттача дерригача шерашка дIаяхийтараш миссел хургья уж е дIадахача ворхI шера яхийтарел 1,8-зза дукхагIа.

Ха кIезигагIа йоае а къахьегами расходи кIезига дIа а йохийташ продукци чехкагIа арахеца а йолаш йола предприятеш тоаеш, шеръеш, болх беш йола оборудовани керда йоаккхаш, цунна модернизаци еш дIадохийтаргда средствай лоархIам болла дакъа. ЦIенхаштта гIулакхаш чакхдаха лерхI строительни индустри дегIайоалаеча, строительствона юкъе прогрессивни методаш йоалаеча, строительствон дикал лакхъеча, цунга дIайода ха а мах а лакхбеча.

Къаьстта теркам тIабохийташ я парти мехкара хIама хьаду низаш дIа-юха нийсдара, из деш халкъа боахама бакъахьа дола гIулакх — ленински къамий политика бокъонца лелаелга, юкъарча къахьегама кхом белга, капитализмаца лоаттаеча яхье чехкагIа котдовлга Iалаш а дергдолаш.

СССР-а Европейски даькъа тIа производство шеръяра эшача йолаш мел йолча торонех биззагIа пайда эца а лерхIаш, партес кертера уйла тIайохийт мехка малхбоален районаш дегIайоалаяра. Царга дIадохийт капиталовложеней 40 процент. Семилетка йистейоалаш цу районашa яла еза мехка чухь йоаккхача ерригача промышленни продукцех ах продукци. Малхбоалера районаш дегIайоалаяро йиш хулийтаргья бедала а экономически а Iалаьмате йоккхий торонаш боахама юкъейоалае, дIаяхача средстваех эггара дукхагIа пайда эцийта.

* * *

Промышленни производство чIоагIа дегIайоалае лерхI Нохч-ГIалгIай АССР-е. 1965 шу тIакхоачаш валови продукци 1958 шера яьккхачул 2,2-зза дукхагIа хургья вай республике. Шера юккъера тIаккхета продукци 12 процент совгIа хургья. Республикерча экономикан кертера дакъа хургда мехкдаьттан химически промышленность. 1965 шера Нохч-ГIалгIай экономически районе лул йолча ерригача продукцех 50 процент продукци цо лургья. ВорхI шера чухь мехкдаьтта доаккхилга 1,8-зза дегIадоагIаргда мехкдаьтта доаллача кердача моттигашка мехкдаьтта даккха доладара, чехкка тохаш дола бурув дукхагIа тохара, эксплуатацен шоллагIа методаш кхы а шерагIа юкъейоалаяра чотах. Республике хIама ца эшаш диазза дукхагIа дегIадоагIаргда газ йоаккхилга, попутни газах промышленносте пайда эцаргба 87 процентага кхаччалца, мехкдаьтта чакхдоаккхилга 1,5-зза лакхлургда.

Ер ворхI шу вай республикана «доккхача химен» семилетка хургья ала йиш йолаш да. ВорхI шера чухь химически продукци Союзе гIолла 3-зза дукхагIа лакхйича вай республике 4,3 лакхъергья. Мехкдаьттан газах пайда эцара наькъаца дукха тайпа эггара кертера йола химически продукташ керда арахецаргья.

ВорхI шера чухь электроэнерги йоаккхилга 1,8-зза лакхлургда. 1913 шера ерригача паччахьа Россе йоаккхаш хинначул дукхагIа хургья вай республике йоаккха электроэнерги.

Чехка дегIадоагIаргда вай республике машинаш хьаелга. Союзе гIолла машинаш 2-зза дукхагIа хьае лерхIача вай республике 3,3-зза дукхагIа ергья. ЦIаккха ца яь тайпа керда машинаш хьае йолаергья вай республике (инструменташ, прибораш, кх.), Республике хьаеча машинех ахаш машинаш хьаергья керда йохкача предприятешка.

Союзе гIолла йоагIачарел чехкагIа дегIайоагIаргья вай республике кхачани ейгеи промышленность, кхачан яр 3-ззеи ейга яр 1,9-ззеи а йоагIаш.

ВорхI шера чухь. вай республикан капиталовложенеш 7,5 миллиард сом хургья. ДIадахача ворхI шера хинначарел 2-зза дукхагIа е укх тIехьарча 30 шера хиннар миссел я уж. Республикан районашкара промышленность дегIайоалаеча дIадохийтаргда ерригача капиталовложеней 70—80 процент.

* * *

Укх ворхI шера кхы а дукхагIа лакхбе лерхI социалистически юрта боахам. Юрта боахама валови продукци 1,7 дукхагIа арахецаргья. ВорхI шера чухь ялат 2—3 миллиард пунт дукхагIа даккха лерхI. Из хургда 1914 шера дензз 1953 шерга кхаччалца даькхар миссел.

Хьайбаех йоаккха продукци 1958 шера йоаккхаш хинначул 1,7—2-зза дукхагIа йоаккхаргья.

Шуреи даьттеи даккхара хьакъехьа Советски Союзо хIанзехьа а дунен тIа хьалхара моттиг лаьцай. Дулх даккхара хьакъехьа США-л котдовла семилетка йистейоалаш 21 миллион тонн дулх даккха дезаргда вай, хIаьта контрольни цифраш тIа оттадаьр 16 миллион пунт я. Цудухьа къаьстта низ тIабахийта шеръю юрта боахама къахьегамхоша хьайбай боахам дегIабоалабара хьакъехьара ворхI шера план ханал хьалха кхоачашъе лоаттаю яхь.

ВорхI шера чухь лоархIам боллаш дегIабоагIаргба вай республикан юрта боахам. Юрта боахама кертера доакъош хургда хьажкIаш лелаяр, жа кхабар, сомийи комсийи бешамаш. Семилетка йистейоаллаш 1,6-зза дукхагIа доаккхаргда ялат, сомийи комсийи бешамаш кхозза дукхагIа, баьца дaараш доахилга 3,2-зза дукхагIа лакхлургда. ЛоархIам боллаш дукхагIа хургья хьайбаех йоаккха продукци.

* * *

ВорхI шера чухь мехка хIама хьаду низаш чIоагIа дегIадоаладе аьнна оттаяь программа кхоачашъяро чехкка тоадергда советски халкъа материальнии культурнии хьал, бахача наьха вахар дикагIча тайпара эргадоаккхаргда, керда общество хьалъеш боахкарий вахара коммунистически хьалаш тIа-тIа дукхагIа дегIадоаладергда.

Мехка рузкъа дукха Iара а халкъа вахара хьал тоадалара а керттера бустам ше бола национальни доход ворхI шера чухь 62—65 процент лакхлургья. Болхлойи гIулакхерча наьхеи реальни доходаш 40 процент лакхлургья, иштта лакхлургья колхозникий доходаш а. Просвещенега, социальни Iалашвара гIулакхага, страхованега, бахача наха медицински гIулакх дарга, кхы цу тайпара долча общественни балхашка паччахьалкхено дIайохийта расходаш 1958 шера 215 миллиард хиннача 1965 шера 360 миллиард сом хургья.

Балхах доагIа алапи дIахо а лакх а деш, ворхI шера чухь балха кIира 35 сахьата тIа доаккхаш лакхдергда. ЛоархIам боллаш лукхлургья розничи товарообороти общественни кхачан предприятей продукции.

Дукха хьалдергда нах чубаха цIенош. Семилеткax городашка хьал а дергда, нах баха чу а ховшоргба 15 миллион квартира йолча цIеношка. Юрташка колхозникашеи интеллигенцеси хьалдергда 7 миллион нах чубаха цIенош.

Халкъа материальнии культурнии вахара хьал дIахо лакхдеча доккхий гIулакхаш чакхдаха лерхI вай республике а. Юрташка наха шоашта дераш а доацаш, ворхI шера чухь хьал а дергда, нах баха чу а ховшоргба 24 эзар квартира йолча цIеношка.

Республике хьалъергья 128 школа, 50 интернат, 35 берий беш. УнахцIено лораяра гIулакх лакхдеча шера чухь дIадохийтаргда. 1952—1958 шерашка дахийтачул 5-зза дукхагIа рузкъа. ВорхI шера чухь боккха культурни гIирс хьалбе лерхI.

* * *

Коммунизма материально - технически лард йолларга а из дIахо чIоагIъярга а хьежжа хьа а хургда, дегIа а доагIаргда, тоа а лургда наха юкъера коммунистически гIулакхаш. Вай мехка массанахьа уж гIулакхаш дегIа а даьхка, керте эттача, дуккхача адамаша йIаьххача хана ше бахьан къовсам лоаттабаь йола, укх лаьтта эггара а дикагIа йола строй — коммунизм хьалъяь хургья.

Т. ГРИНЧЕНКО,
экономически Iилмай кандидат.

Машар, демократи, социализм бахьан лоаттабеча къовсам тIа дерригача дунен тIарча къахьегамхой барт-цхьоагIо

КИТАЙСКИ ХАЛКЪА РЕСПУБЛИКА.

ПЕКИН, 1 май. Тяньаньминь яха майдане йовзаргйоацаш хувцаеннай. Майдане шозза йоккхагIа хиннай. Керда хьадаь Iалааьмате хозеи доккхеи цIенош да. ЛагIаш а долаш яьча трибунаш тIа форд мо дукха зизаш, лозунгаш, байракхаш я. Iуйрийна 10 сахьат даьлча Тяньаньминь яха майдане нахах хьалйизар. Трибунаш тIа — столицен къахьегамхой, мехка тайп-тайпарча районашта бахкийтаь викалаш, Халкъа-мукъален эскара бIехой, кагийча къамий викалаш, халкъа Ерригкитаян собране депутаташ, иштта кхы дукха а къахьегамхой викалаш ба. Доазол дехьарча паччахьалкхенашкара баьхка, цу даькъе Советски Союзера баьхка а, вошал долча кхыча социалистически мехкашкара баьхка а дукха хьаьший ба.

«Малхбоале сийрда йоалаш латт» яха йиш я еррига майдане хьалаьца локхаш. Гулбеннача наха чIоагIа, дег тIара дIайха моаршал хоатт центральни трибуна тIа гучабаьннача Китая Коммунистически парте ЦК Председатель волча Мао Цзэ-дунага, Китайски Халкъа Республикан Председатель волча Лю Шао-цига КНР Председатела заместителаш болча Сун Цин-мини Дун Би-ции яхарашка, ВСНП массаз йолча Комитета Председатель волча Чжу Дэга, Паччахьалкхен Совета премьер волча Чжоу Энь-лайга, Китайски Коммунистически парте ЦК Политбюрон членашка, мехкарча демократически партей а общественни организацей а викалашка. Иштта трибуна тIа ба Венгерски революционни болхлой-ахархой правительствон председатель Ференц Мюнних, Германски Демократически Республика Халкъа палатан Президиума председатель И. Дикман, Польшан, Албане, Индонезе, Итале коммунистически болхлойи партей делегацей кулгалхой.

Китайски Халкъа Республикан Паччахьалкхен гимни «Интернационали» локх. Ди дездеш салюта еттача йоккхийча топий таташ хоз. Демонстраце гулбеннача нахага моаршал хоатташ къамьал ду Пекина мэр волча Цын Чжэна.

Демонстранташта тIагIолла гуш я лозунгаш: «Даькъала хийла Китая Коммунистически парти!» «Даькъала хийла Советски Союз керте а латташ йолча социализмани демократени лагера барт-цхьоагIо!» «Даькъала хилба дерригача дунен тIара машар!».

Байракхаш лелаераш тIехбаьлча пионерийи школьникийи колонна йоагIа. Царна тIеххьа-тIехьа ах миллион болча столицен болхлой класса викалаш боал майдан тIа.

ТIоараш а детташ, къахьегамхошка моаршал тел халкъа викалий Ерригкитаян собране депутаташа. ХIанз дукха ха йоацаш хиннача сессе цIерах цар кхайкарал даьд берригача болхлошка, ахархошка, интеллигенцега, Китайски Халкъа Республикан 10 шу дузача ценна сийленца накъа дахара духьа хьаю продукци дукхагIа хилийтара, рузкъан кхомбара тIехьа, укх шерара план кхоачаш а тIеххоачаш а яра тIехьа дерригача халкъа болам боаржабе, аьнна. Из кхайкарал кхоачаце китайски халкъ кийча хилар дика хьахьокхаш яр ЦхьоалагIча мае Пекине хинна демонстраци.

Майдан тIа йоал 100 эзар сaг вола студентийи школьникийи колонна. ЧIоагIа тIоараш детташ, гIозбаьнна тIаиййцар кагийча къамий Центральни института коллектив. Шо-шоай къаман формах кийчбеннача кагийча наьхеи мехкарийи айхха йоагIача колоннаша хьахьокхар Китае дахача къамашта юкъе цIаккха а дохаргдоацаш доттагIал хилар. Студенташта юкъе 800 эзар саг хинна ца Iеш тибетцаш ба. Царгарча лозунгаша кхайкаду: «Тибет — къоастаце йиш йоацаш дола Китая лаьтта да!». «Керда, социалистически Тибет йиллара тIехьа къовсам лоаттабе!».

Кхаь сахьата гаргга йIаьхъелар Пекине хинна къахьегамхой демонстраци. 500 эзар сагал дукхагIа нах а хилар цига. Цу демонстраце бокъонца бакъдеш хьахьекхар Китая халкъ цIаккха йохаргйоаца барт-цхьоагIо йолаш хилар, ший коммунистически партена, социализма гIулакхa из чIоагIа мутIахьа хилар.

ЦхьоалагIа май дездеш иштта демонстрацеш хилар Шанхае, Тяньцзине, Шэньяне, Ухане, Гуанчжоу, Стане, Китайски Халкъа Республикан кхы дуккхача городашка а.

ПОЛЬША

ВАРШАВА. 1 май. Тахан польски халкъа берригача мехка хьахьекхар кердадар кхоллаш йолча социализман идеяшта, социалистически мехкашкарча халкъашта юкъерча вежарий доттагIлен идеяшта ше мутIахьа хилар, мехка хьалхле лелаеча Польски вIашагIкхийттача болхлой партена гонахьа ше чIоагIа кхотаденна хилар.

...Къьгга йийкха я Варшава тIара сийна сигале. Культурани Iилмани Двореца тIа ира урагIа баха бухьиг дошув санна къегабу сийрдача маьлхо. Цу Двореца юххерча майдан тIа гIолла дIаух къахьегамхой колоннаш.

Центральни трибуна тIа ба новкъостий В. Гомулка, А. Завадский, Ю. Циранкевич, партени правительствони кхыбола кулгалхой. Сийлахьарча хьаьшашта юкъе я Советски Союза, Чехословаке, Германски Демократически Республика, Англе, Франце, кхыча мехкий делегацеш. Цига ва доттагIлен визитах Польше вена Индонезе Республикан Президент Сукарно.

Дерригача дунен халкъий дезади — 1-гIа май даькъал дувцаш мехкарча къахьегамхошка Польски вIашагIкхийттача болхлой парте Центральни Комитета цIерах моаршал хоатташ къамаьл ду В. Гомулкас. Тахан польски халкъагара а воай партегара дIайха моршал дохьийт вай, йоах цо, дика ка йоалаш тIагIертта коммунизм хьалъеш доахкача сийлахь-йоккхача Советски Союзе дахача халкъашка.

Кхаь сахьатал дукхагIа ха яьккхар ЦхьоалагIа май дездеш йола демонстраци латташ. Цул тIехьагIа бийса яххалца майданашка а улицашка а лекхаш ашараши доахаш иллеши хилар.

ФРАНЦИ

ПАРИЖ. 1 май. Тахан дерригача дунен тIарча къахьегамхой барт-цхьоагIон ди дездеш хилар Францера къахьегамхой. Массехк шу да правительствос Парижерча болхлошка ЦхьоалагIча мая цIей дез ца дайта духьаленаш тувса. Укх шера а хиланзар Париже ЦхьоалагIча маеш хиннача тайпара манифестаци. ВТК профсоюзаша даьча кхайкаралах Мажента бульваре дагIача къахьегама палата доккхийча цIеношка вIашагIкхийтар къахьегамхой. Итташ эзараш хиллал нах баьхкар митинге. Уж цIеношка чухожацар. ЦIеношта хьатIаотта майданаш а улицаш а йиззаь латтар нах. Цкъарчоа майдан тIа митинг ца яйта хьежаяр полици, бакъда наьха дукхалла а цар низах а лоархIа ца еш, тIехьашка яьлар из.

Делкъел тIехьагIа кхо сахьат даьлча къахьегама палата цIеной балкона тIа баьлар ВТК хьалхле лелаю деятелаш Бенуа Фрашон, Леон Мовэ, Энафф, Французски коммунистически парте Центральни Комитета секретарь Жак Дюкло, Лео Фигер, кхыбараш. ЦхьоалагIча мая хетаяь митинг хьаелл Бенуа Фрашона. Шоай бокъонаш бахьан, машари социальни прогресси бахьан къахьегамхоша лоаттабу къовсам бувц цо.

Бенуа Фрашона эггара бIарзагIа дола дош — Алжирах дола дош — хьоадаьча хана дуккха эзараш болча наха цхьатарра тIехьа йоах: «Алжире машар! Алжире машар!» Дунен тIарча пролетариата барт-цхьоагIо а, социализмо доаха башха дика толамаш а, хьалхара маевка яьчул тIехьагIа хьайоагIача хана дунен тIа хинна хувцамаш а дувц Бенуа Фрашона. Социалистически мехкашкарча къахьегамхоша яьха коталонаш, колониальни низ-Iоткъамах дукха халкъаш мукъадалар, машар бахьан долаш халкъаша лоаттаду къовсамаш дувц цо. «Вай мехка эттаь реакционни Iаьдал,— йоах дIахо Бенуа Фрашона,— дунен халкъашта юкъера гIулакхаш кхы а нонагIа кхохкаде гIерт, цхьабакъда, цу харцахьарча политиканна духьал къувсаш хургья вай болхлой класс».

Итташ эзараш бола нах чIоагIа раьза хул докладчико яхачоа.

Митинге иштта къамаьлаш дир ВКТ чуйоагIаш йолча, Парижски вIашагIкхийттача профсоюзий генеральни секретара Энаффа, книжкаш арадоахаш болча болхлой профсоюза кулгалхочо Эне, металлистий федерацен кулгалхочо Леон Мовэ.

ЦхьоалагIча майна хетаяь манифестацеш, митингаш, собранеш хилар иштта Марселе, Страсбурге, Бордо, Клермон-Ферране, Нанте, Францен кхыча дуккхача городашка а.

ЧЕХОСЛОВАКИ

ПРАГА. 1 май. Къаьстта хоза яр тахан Прага. ХIа аьнна сабелгало йоаллашехь а лекхача хозача ашараши доахача гIозача иллешеи хьалъяьхар улицаш. ЦхьоалагIа май дездеш йолча демонстраце арабаьннабар къахьегамхой.

Вацлавски майдана шинна а оагIорахьарча трибунаш тIа ба промышленностан а юрта боахама а дикагIа бола болхлой, Iилмани культурани деятелаш, кхыча паччахьалкхенашкара яьхка делегацеш.

Демонстраце гулбеннача наха дег тIара дIайха моаршал хетт республика президентага, Чехословаке Коммунистически парте Центральни Комитета хьалхарча секретарага А. Новотнойга, правительствон председателга В. Широкийга, Къамий Собранен председателга З. Фирмингерга, республикан кхыча деятелашка, иштта доттагIлен визитах Чехословаке венача Корейски Халкъа Демократически Республикан Лакхехьарча халкъа собране Президиума председателга Цой Ен Генага.

ЦхьоалагIа май даькъал дувцаш къахьегамхошка Чехословаке Коммунистически парте ЦК а Къамий фронта Центральни комитета а цIерах къамал ду Антонин Новотнее. Социализм хьалъяра даькъе чехословацки халкъо даьха доккхий толамаш. Советски Союз керте латтача социалистически лагера низ тIатIа чIоагIлуш хилар, дерригача дунен тIа машар хилийтара тIехьа къовсам лоаттабара адамаш оарцагIа даьнна хилар дувц цо.

«Советски Союз керте а йолаш, социалистически мехкий цIаккха йохаргйоацаш барт-цхьоагIо а йолаш социализм хьалъяь яккхара тIехьа!» — цу лозунгаца чаккхъяьлар чехословацки столице хинна ЦхьоалагIча мая хетаяь къахьегамхой демонстраци.

ГДР

БЕРЛИН. 1 май. Дерригача дунен тIарча къахьегамхой барт-цхьоагIон ди дездеш яьча низ болча демонстрацеца тахан демократически Берлино хьахьекхар Германеца машара договор яра тIехьа, Малхбузехьарча Берлинах демилитаризованни мукъа город яра тIехьа лоаттабу къовсам ше бутаргбоацаш йолга.

Iуррехьа денз хоза кийчъяь улицаш хьалйизар бIаьш эзараш болча Берлине бахача наха. Локхаш зурмаш а йолаш, цIеча байракхашца массе а районашкара Маркса — Энгельса майдангахьа болабелар болхлой, гIулакхера нах, пионераш, физкультурникаш.

Iуйрийна 9 сахьат даьлча, наха безаме тIа а эцаш, центральни трибунана хьалтIабоал СЕПГ ЦК хьалхара секретарь Вальтер Ульбрихт, Германски Демократически Республикан Министрий Совета председатель Отто Гротеволь, демократически Германе Къамий фронта, Къамий Совета председатель профессор Эрих Корренс, Германски Коммунистически парте Центральни Комитета хьалхара секретарь Макс Рейман, кхыбараш. Трибуна тIа ба иштта китайски бIина делегацена кертера маршал Пын Дэ-хуай а, профсоюзий Дерригдунен федераце генеральни секретарь Лу Сайян а.

Цул тIехьагIа йолаеннача демонстрацена юкъе хилар 250 эзар совгIа саг, дукха бар царца Малхбузехьарча Берлине бахаш бола нах а.

ИНДИ

ДЕЛИ. 1 май. ХIа аьнна малх хьакхетташехь а дIадоладелар ЦхьоалагIа май дезделга индийски столице. Iуйрийна ялх сахьат даьлча укх тIеххьарча шерашкахь болхлой шозза дукхагIа хинна йолча Деле болхлой районашка, из гIулакх чIоагIа дез а деш, хьалъайийр ЦхьоалагIча мая сийна йола байракхаш.

Болхлой кварталаш хоза кийчъяь я. Эггара дукхагIа нах бахача Шанди Шоук яхача улицах бIаь-бIаь метр мара юкъе юкъ а ца йолийташ чаккхдаллалца хьалтехаь йоахк плакаташ. Дунен тIа массанахьа а машар хилийтара, паччахьалкхенаша вIаши гIулакхаш леладара, шоай вахара хьал тоадара тIехьа а мехка прогресс бахьан долаш а лоаттабеча къовсам тIа болхлой класс барта хилара тIахьехаш я уж плакаташ.

ЦхьоалагIча мае арабаьккхача ший кхайкамца болхлой классо мехкара берригa гражданаш тIахьех Инди ший лоIаме хилара новкъарлонаш еча чурча а арахьарча а моастагIашта духьал дай-мехка промышленноста паччахьалкхен сектор чIоагIъе, яхаш, шинна а оагIонна пайдана дола доттагIлен гIулакхаш леладе социалистически мехкашца, яхаш. Тахан Инде хиннача дуккхача митингашка къамаьлаш деш хиннача ораторaша белгалдаьккхар 1959-гIа шу Инденеи Советски Союзаи юкъера экономически гIулакхаш геттара дика тоаденна шу хилар.

«ТIа-тIа чIоагIлуда дерригача дунен машари прогресси бахьан долаш Инде СССР-аца, Китаяца, кхыча социалистически мехкашца леладу доттагIал!» — из лозунг я тахан шоай шонкаш яьннача кулгашца эзараш болча болхлоша Деле, Калькутте, Бомбее, Мадрасе, Лакнау, Инде, кхы дуккхача городашка лаккха айяь лелаяьр.

ЦхьоалагIча майна хетадаь Iалааьмате доккха цIей хилар Керала штате.

Цхьаь-цаI саг цакъасташ, митингашка хиннача наха массане а къоабалдаь тIаийцар ЦхьоалагIча мае Ерригиндийски профсозай конгрессо даь кхайкарал, кхы дIахо йодача хана а дерригача дунен тIарча болхлой класса барт-цхьоагIо чIоагIъеш хила тIа а ийцар цар.

* * *

ЦхьоалагIча мая дезача дийнахь йоккхий демонстрацеши митингаши хиннай Венгрен, Болгарен, Румынен, Албанен, Корейски Халкъа Демократически республикан, шоай кхел шоай бе а елла социализм хьалъеш доахкача социалистически кхыча мехкий городашкеи юрташкеи, империализманна духьал, машар бахьан, шоай корт-мукъале бахьан къовсам лоаттабеча Азен, Африкан, Латински Американ мехкашкеи.

Африка. Корта-мукъале езаш дола шийн къам мукъадаккхар духьа къовсам лоаттабеча халкъа духьала Алжире колониальни тIом беш ба французски империалисташ. Колонизатораша деча низашта кIалхарбалар духьа шоай бальха моттигаш а юташ дIаух кхалнахи бераши, боккхий нахи.

Сурта тIа: байдда дIаболха алжирцаш.

Венгерски телеграфни агентствон сурт.

Iилман къамаьлаш

Тамашийна догIаш

Доацача хIамаехи дына хьехамехи тешаш ба вайна хIанз а цхьабола къахьегамхой. Iаьржача циско никъ хоадабича — никъ во хургба. Йиза ведараш а яхьаш йоагIа лоалахо кхийтача — никъ дика хургба. ЦIагIара гизг корайича — письмо доагIаргда, и. кх. дI. «ГуржегIа цIе лоа дийлхад аьнна «хоам хилча, вайна ца хозаш фу дисар. Базар тIа а магазинашка а хIама йохка-эца бахача кхалнаха кIалгIолла дувцаш хозар: «Даьла пурамах лелаш хIамаш да уж, ва дукхаяхарг! Юха а тIом хьовргба, моцал оттаргья, ялаташ доврпда!»

Кхетам боацача саго мара лоархIаргдац Iаламца хулаш дола хIамаш даьлагара долчох. Кхыметтел массаза делхача тайпара делхаш дола догIа е лоа лоархI даьлах тешаш болча наха даьлагара IотIабелха къахетам е эгIазал из йолаш санна. ТIаккха фу дувцаргда Iаламца наггахьа мара хулаш доацача тIулакхех? Масала, 1904 шера Испане кIа а увш «догIа» дийлхад! Фуд из: дала Iочукхувс из ялат? Наха далла Iамал ярах «дала дайта совгIат» лоархIар цу тамашийнача гIулакхах цу хана.

Кхы а хьалхагIа, 1890 шера аьхки, Тульски губерне «догIа» дийлхад масайтта тата тупаш а увш, хIара тупан дIоахал 30—40 метр а долаш! «Тамаш» яц из?! Из болх хиннача юртара ахархой дог тийша бар «ший къахетамца шоаш болча даьла Iочу а весса, шоашта цо созгIата сигалара гаташ чутайса хилах».

1940 шера Горьковски областе цхьа тамашийна хIама хилар: кхайсса делхача догIах Иван Грозный яхача паччахьа ханара дото ахча дийлхад. Эзар гаргга къаьнара дото ахча лохьадаьд колхозникаша.

ДогIаца фордашкара а хишкара а ракаш, пхьидаш, чкъаьрий кхыйола садоахка хIамаш а йийлха Iалааьмате дукха моттигаш я дIаязъяь. Масала, XIX-гIча веке Дане догIаца форда ракаш йийлхай. 1933 шера Дальни Востоке, Тихи океана 50 километр гаьна уллача Кавалерово яхача юрта чIоаггIа догIа дийлхад, фордашка хулаш йола садоахка хIамаш а елхаш. Эзар тайпара форда чура нIаний а делхаш догIа дийлхад 1949 шера Нови Зеланде. Цу тайппара чкъаьрий дийлхад Ростовски областерча Целина яхача станце.

1608 шера Францен къулбехьенгахьа цIе догIа дийлхад. «ЦIеша диза» догIа! — яьхад гонахьа бахача ахархоша. Из тайпа догIа дийлхад 1813 шера Испане а. ЦIе меттел IажагIа а, тов бесса а, баьццара а догIаш дийлха моттигаш я дIаязъяь!

Iалама гIулакхаш кIезига довзаш болча наха даьлагара долчох лаьрхIад уж гIулакхаш. ДогIашца кIа, гата, дото ахча, чкъаьрий, иштта кхы хIамаш елхар — шийна Iамал ярах дала тела совгIаташ да, «ЦIеша диза» догIа делхар — къинош дар бахьан долаш ЮтIаелха даьла эгIазле я, бала боагIаргхилара хоам белга да (тIом, моцал, йокъал, ялаташ довр, дIайха лазараш а кхыдола лазараш а даржар). — МозгIараша иштта лерхIаш хиннад уж «тамашийна» догIаш хьалха, иштта лоархI цар уж хIанз а.

Цхьабакъда, уж еррига «тамашийна» догIаш селла тIехдаьккха ца дийцача а кхетаде йиш йолаш а даьла юкъе хьехаве хьашт доацаш а да. Вай лакхехьа мел дийцача «тамашийнача» догIашта бехке бар— мух хиннаб. Уж дерригa «тамашийна догIаш мух бахьан долаш хинна хиларах тийшаб гонахьара нах а.

Дош доацар хилар гаташ «дала совгIата деннад» яьхачох! Дукха ха ялалехьа гучабаьлар из «совгIат» деннараш. Цар дийцад, Тульски губернерча Пуховое яхача юрта йисте басараш де аьнна доаржадаь Iодехка даьда гаташ, цкъаьннахьа чIоагIа мух а баьнна, айдаь урагIа а дихьа, лоалахарча юртагахьа михо дIа а дихьа Iочудийлхад. Дукха хало йоацаш хайра Испане кIа а увш догIа миша дийлхад а. Из мишта хиннад аьлча, 1904 шера, Къилбаседан Африкерча Марокко Iалааьмате чIоагIа мух баьннаб. Цо ялаташ чудола складаш йохаяь вIашагIа а яьха, цигара ялат айдаь урагIа а дихьа, Средиземни фордах тIех даьккха, Испанен берда йистошка дихьад. 300 совгIа километр гаьна баьнначул мух лаьгIбеннаб, хIаьта кIа, дез а денна, «догIан« хьисапе Iодийлхад. Цкъаза чIоагIа мух баьлча, цо машин-наькъа вагонаш а урагIкхухь! Уж хIамаш ховш да. ХIаьта нагахьа санна михо машин-наькъа вагонаш урагIкхухьаш хилча, кагий хIамаш хьеха а сенна ергья! Цу 1904 шера чIоагIа баьннача михо, Москва яхача хи тIа гIолла тIехъэккхаш, из дерригa хий дIа а «Iайда» тоъал ха яьккхар хьарсамо пхо гуча а яьнна латташ. ХIаьта кагий садоахка хIамаш хинна мича Iийнай цу дIадихьача хи чу, цу чу хиннай пхьидаш, ракаш, чкъаьрий, иштта кхы хIамаш. Михо сигал йихьа уж, догIан хьисапе Iойийлхай. Цу тайпара «догIан» хьисапе сигалара хIамаш йийлха моттигаш дукха йовз историна.

ЧIоагIа мух бахьан долаш «догIан» хьисапе сигалара Iочудийлхад Горьковски областа Павловски районерча Мещеры яхача юрта йистте дийлха къаьнара дото ахча а. «Ганза» хьакъехьа дувцаш дукха хабараш да хIанз а наха юкъе. Дото а дошо а цIаста а ахчийи дукхачу маьха хIамайи «ганзаш» хинна хилар а цхьацанахьа хIанз а йолаш хилар а бакъда. Хьалхарча замалахь, тIемаш лаьттача хана, татарша а баьнна лелача наха а гIаьрлеладаьча хана бIаьхийча наха лаьттах ехкаш хиннай шоай дукккача маьха хIамаш. Цхьацца бахьанашца лаьттагIара юха хьал ца йоахайисача цу дуккхача маьхерча хIамаех оал наха «ганзаш». 400 совгIа шу даьккхад Иван Грозне ханарча дото ахчо лаьттах доаллаш. 1940 шера баьннача михо Iалааьмате лакха урагIбихьар лаьттан тIоа, хIаьта цунца цхьана дото «догIан» хьисапе Iочуйийлхай ахчан «танз» а.

ХIаьта «цIеша дизача» догIаех фу аргда? Керттерча даькъе уж а мух бахьан долаш дийлхад. Масала, яьсса ядача аренашка чIоагIа мух баьлча, цигара цIе е тов бесса дом лакха урагIкхухь. Цу тайпарча дем морхаш бIаьш а эзараш а километраш цIеча е IажагIча демаца вIашагIа а увш цIеша дизача «догIан» хьисапе IотIаделх. Цу тайпара «ЦIеша диза» догIа дийлхар Итале 1813 шера. Цу тайпара хила мег дукха хьийоаццаш ГуржегIа дийлха цIе лоа а. Цхьабакъда 1608 шера Францен къулбехьен оагIонгахьа дийлха «цIеша диза» догIа кхыча бахьанца дийлха хиннад.

Цига бахача наха теркалдаьд догIа делхача хана цIагIа хьийза кагий кIормацаш. Шорттига лелача кIормацашта тIехьа цIий лер юсал хиннай, юхах цIий ухаш санна. Цу тайппара гучадаьлар «цIеша диза» догIа делхара бахьан. КIормацаш дукха гулденна хиннача моттигашкара михо Iалааьмате лакха урагIа а дихьа бIаьш километраш гаьна дIадихьад уж. Мух лаьгI ме лу, кIормацаш фецарча хин тIадамашца цхьана «цIеша дизача» догIан хьисапе кердача моттиге IотIадийлхад.

МассагI тайпара делх догIа! Цхьабакъда массаза делхача тайпара доаца догIаш делхара бокъонца долу бахьан Iалама бол ба. Дына карара хIанз а мукъабаланзеи дына хьехамех телачар тешабеши болча, хIамаш сакхеташ боацача наха мара кхетадергдац массаза ца делхача тайпара делхаш дола догIаш даьлагара долчох. Уж тайпа уйлаш харцхилар гуччахьа да!

Н. НЕФЕДОВ, профессор.

Дика хьехархо

Ши шу дала доал Наьсар-Кертерча юкъерча школе Имагожев Заьлмаха хьехаш вола.

Дика хьеха, дешархошта а хьехархошта а ше везавалийта хов нов. Имагожевна. Цудухьа укх тIехьарча шин шера цо хьехача дешархошта цхьанне а во оценка яьккхаяц. Дукха болх бу Заьлмахас шин идейно-политически а педагогически а уровень лакхъеш.

Иззамо болча хьехархошкара говзала методика а хьа а ийеш Iомабала беза къона хьехархой а.

Нийсача новкъа

Дика накъа баьхкар дезача денна — 1-ча Майна Грозненски нефтяной института студенташ Дахкильгов Тухан, Сурхоев ИбрахIим, Альдиев Руслан, иштта кхыбараш. Дика дешарал совгIа общественни балхах дакъа лоацаш а ба уж. Ленина цIерах я уж Iеш бола общежити. Цу чу 16-ча цIагIа ба уж. Масса хана цIена, паргIата хул цу цIагIа. Дукха йоацаш уж бахаш болча № 16 йолча цIагIа дIаоттаергйолаш приемник еннай царна.

Берригa кагирхой санна, дешара тIакхувш ба уж. Гурьевски областе ше ваьхача Кульсары яхача моттиге 7 класс яьккхачул тIехьагIа Альдиев Руслана Гурьевски нефтяной техникум яьккхар. Цул тIехьагIа производстве шин шера болх а баь, из деша вахар Свердловскерча Вахрущева цIерах йолча горный институте. Цун новкъостий Алма-Ате дешаш хиннаб. Укх шера сесси дерригача предметех дикеи тIехдикеи чаккхъяьккхар Альдиевс.

Къаьстта дика дешарца белгалваьннав Дахкильгов Тухан а. ЯрашоллагIа шу да из тIехдика дешаш вола.

М. ГАЗДИЕВ.

ДикагIа йола свинарка

Грозненски районерча 1-ча Мая цIерахча колхоза хьакхарч лелаерий бригадан коллективо «Коммунистически къахьегама бригада», аьнна шийх цIи тиллийтара духьа къовсам лоаттабу тоъал ха я. Хьакхарчашта Iунал дечарна юкъе дикагIчарца лоархIалуш я свинарка йола комсомолка Гузенко Анна.

ЦхьоалагIча мая сийна тIаийцаь хинна социалистически декхараш толамца кхоачашдир колхоза хьакхарч лелаераша — Даьхенна планал совгIа бIаьш центнераш хьакхий дулх делар.

— ДIахо йодача хана шоай къахьегама толам, хIара денна болча шоай балхаца дIачIоагIбе лерхI оаха,— йоах Гузенко Аннас.

Сурта тIа: свинарка А. Гузенко. А. Тарасюка сурт.

„Къамаьл ду Грознера"...

Радиопередачай программа

5-ча мая: 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 8.20 — «Ленинан некъ» газета обзор; 8.35 — «Сердало» газета обзор; 8.50 — Хоамаш; 9.00 — Нохч-гIалгIай темай сюита; 17.00 — къахьегама керда толамаш (эрсий меттала); 17.15 — «Свеклаш лелаеча говзанча Кункаев Ахьмада толамаш» (гIалгIай меттала); 17.25— Керда хоамаш (гIалгIай меттала); 17.35 — «Кепа йоазон болхлой заявках концерт»; 18.00 — «Юртбоахама болхлошта передача» (эрсий меттала); 18.20 — «Керда хоамаш» (эрсий меттала); 18.35—«Керда хоамаш» (нохчий меттала); 18.50 — «Кепа йоазон хьакъехьа передача» (нохчий меттала);

6-ча мая: 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 8.20 — «Коммунистий хьисапе болх а бе, даха а даха» корреспонденци (нохчий меттала); 8.35 — «Фу лу химе бахача наха» беседа (гIалгIай меттала); 8.50 — «Хоамаш»; 9.00 — «Халкъа турпалхой хьакъехьа иллеш» концерт; 17.00 — «Попова цIерахча музее» передача (эрсий меттала); 17.20 — «Юртбоахама болхлошта передача (гIалгIай меттала); 17.35—«Нохчий гIалгIай иллейи ашарийи концерт», 18.00—«Мехкдаьттан промышленноста болхлошта, передача» (эрсий меттала); 18.20—«Керда хоамаш». (эрсий меттала); 18.40—«Шура яккхар лакхдаккхара тхона зе деннар» передача (нохчий меттала); 19.30 — «Керда хоамаш» (нохчий гIалгIай меттала);

7-ча мая: 7.20 — «ДегIа унахцIено лораяра» беседа (эрсий меттала; 8.20 — «Советский Союзера доазол арахьара а хоамаш» (нохчий меттала); 8.35 — «Советски радион ди» (гIалгIай меттала); 8.50 — «Хоамаш»; 9.00 — «Халкъий халхарий концерт»; 17.00 — «Советски радион ди» беседа (эрсий меттала); 17.20 — «Пионераштеи школьникаштеи йола передача» (гIалгIай меттала); 17.35 — «Радио болхлой заявкех концерт»; 18.00 — «Юртбоахама болхлошта» передача (эрсий меттала); 18.20 — «Керда хоамаш» (эрсий меттала); 18.40 — «Советски радион ди» статья нохчий меттала; 19.30 — «Керда хоамаш» (нохчий гIалгIай меттала);

8-ча мая: 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 8.20 — «Ленинан некъ» газета обзор; 8.35 — «Берий бIарга са лораде» беседа, (гIалгIай меттала); 8.50 — «Хоамаш»; 9.00 — «Нохч-гIалгIай иллейи ашарийи» концерт; 17.00—«Цхьан тарахьа хьакъехьа дувцараш» передача (эрсий меттала); 17.20 — «Мехкдаьттан болхлошта» передача (гIалгIай меттала); 17.35 — «Концерт дакъа лоацаш Айдамирова Марем а Сулиманов Баудин а, Дацагов Салман а волаш»; 18.40—«Семилеткан комсомольски копилка чу оаха диллар» передача (нохчий меттала); 19.30 — «Керда хоамаш» (нохчий гIалгIайи меттала).

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Тахан кинотеатрашка

«Челюскинций» цIерахча кинотеатре. Йоккха зал № 3 **«Вахар уллув гIолла тIехдаьлар»** долалу: 10, 12, 4, 6, 8, 10, зIамига зал № 1 **«Вахар уллув гIолла тIехдаьлар»,** долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 4.30, 6.30, 8.30, 10.30, зIамига зал № 2 **«Вахар уллув гIолла тIехдаьлар»,** долалу: 9, 11, 1, 3, 5, 7, 9, зIамига зал № 3 **«Йиэха уйлаш»,** долалу: 3.15, 1.15, 15.15, 9.15, **«Утраченные грезы»,** долалу: 11.15, 3.15, 7.15,

«Родина» яхача кинотеатре **«Вахар уллув гIолла тIехдаьлар»,** долалу: 9, 10.50, 12.40, 2.30, 4.20, 6.10, 8, 9.40, аххкан зал **«Мистер Икс»,** долалу: 3.15, 7.30.

РЕДАКЦЕН АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица 23. ТЕЛЕФОНАШ: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктокхамеча секретара — 2-25-72; корректорске — 2-30-91; партийни вахарен экономикани отделий — 2-25-72

СФ01280. 1918 шерарча 11-ча августа цIерах йола типографи, НГIАССР, г. Грозный, Революцен проспект ,30/3. Заказ № 2771.